

ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ.— Ἡ μεταρρυθμίσις τοῦ ἡμερολογίου εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἑθνῶν, ὑπὸ κ. Δ. Αἰγινήτου.

Τὸ ζήτημα τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ τῆς ἐνότητος τοῦ ἡμερολογίου εἶναι πολὺ παλαιόν· ἡ ἀνάγκη τῆς διορθώσεως καὶ τῆς ἐνοποιήσεως αὐτοῦ ἐγεννήθη καὶ ὑφίσταται ἀπὸ δύο περίπου χιλιετηρίδων. Ὁ Ρωμαῖος δικτάτωρ Ἰούλιος Καῖσαρ, ἀναγορευθεὶς Μέγας Ἀρχιερεὺς (Pontifex maximus), ἠθέλησε νὰ καταπαύσῃ τὰς ἐκ τοῦ ἐν χρήσει τότε παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἀτελοῦς σεληνοηλιακοῦ ἡμερολογίου τοῦ Πομπηλίου Νουμᾶ ἀνωμαλίας καὶ διαρκεῖς μεταβολὰς καθὼς καὶ τὰς ἐντεῦθεν αὐθαιρεσίας καὶ καταχρήσεις τῶν ἀρχιερέων. Πρὸς τοῦτο ἐκάλεσεν εἰς τὴν Ρώμην ἐξ Ἀλεξανδρείας, ὅπου ἤκμαζε τότε ἡ Ἀστρονομία, τὸν ἀστρονόμον Σωσιγένη καὶ ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν σύνταξιν νέου ἡμερολογίου, κανονικοῦ, μονίμου, καί, ἐπομένως, ἀνεπιδέκτου αὐθαιρέτων μεταβολῶν.

Ὁ Σωσιγένης, ὀρθῶς σκεπτόμενος, ἔλαβεν ὡς βᾶσιν τοῦ χρονολογικοῦ συστήματος αὐτοῦ τὴν ἐτησίαν κίνησιν τοῦ Ἥλιου, ἤτοι τὸ τροπικὸν ἔτος, χωρὶς νὰ ἐπιδιώξῃ νὰ συμβιδιάσῃ, ὅπως συνέβαινε κατὰ τὸ παρελθὸν ἐν Ρώμῃ καὶ ἐν Ἑλλάδι, τὴν ἡλιακὴν κίνησιν πρὸς τὴν τῆς Σελήνης. Πράγματι, ἐκ μόνου τοῦ τροπικοῦ ἔτους ἐξαρτῶνται αἱ ὥραι τοῦ ἔτους καί, ἐπομένως, ἐπὶ τῇ βασει αὐτοῦ κανονίζονται τὰ ἔργα καὶ ὁ βίος ἐν γένει τοῦ ἀνθρώπου. Ἐχων δὲ ὑπ' ὄψιν ὁ Σωσιγένης:

α') ὅτι τὸ τροπικὸν ἔτος ἀποτελεῖται ἐκ 365 ἡμερῶν καὶ ἐνὸς κλάσματος τῆς ἡμέρας.

β') ὅτι τὸ κοινῶς ἐν χρήσει ἔτος, τὸ καλούμενον πολιτικόν, πρέπει, κατ' ἀνάγκην, νὰ ἀποτελεῖται μόνον ἐξ ἀκεραίου ἀριθμοῦ ἡμερῶν, διότι ἄλλως θὰ πίπτῃ τὸ τέλος ἐνὸς ἔτους καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐπομένου κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν καί, συνεπῶς, θὰ ἐπέρχωνται ἀνακρίθειαι καὶ συγχύσεις εἰς τὰς χρονολογίας.

γ') ὅτι τὸ πολιτικὸν ἔτος πρέπει νὰ μὴ διαφέρῃ τοῦ τροπικοῦ, διότι ἄλλως αἱ ὥραι τοῦ ἔτους θὰ πίπτουν, σὺν τῷ χρόνῳ, βαθμηδὸν εἰς διαφόρους μῆνας καί, ἐπομένως, ἢ πρὸς αὐτὰς σχετικὴ πείρα ἐπὶ τῶν διαφορῶν ἀνθρωπίνων ἔργων, ἢ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν μεταδιδομένη, καθὼς καὶ αἱ ἱστορικαὶ πληροφορίαι διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν καθημερινῶν γεγονότων, τῶν ἐκ τῶν φάσεων τῶν ὥρῶν τοῦ ἔτους ἐξαρτωμένων, καὶ ἐν γένει αἱ χρονολογίαι, αἱ κατ' ἔτος ἐπαναφέρουσαι τὴν αὐτὴν περίπου ἀτμοσφαιρικὴν κατάστασιν, συνεχῶς μεταβαλλόμεναι, θὰ καθίσταντο ἄχρηστοι καὶ πρόξενoi συγχύσεως· πάντα ταῦτα ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ Σωσιγένης, ἔλαβεν ὡς μέσην διάρκειαν τοῦ τροπικοῦ ἔτους 365, ¹⁴ 25 καὶ ὥρισεν, ὅπως, ἐκ τεσσάρων διαδοχικῶν ἐτῶν, τὰ τρία πρῶτα ἔχωσι 365 ἡμέρας (τὰ κοινά), πᾶν δὲ τέταρτον ἔτος, (ἐπειδὴ

οὕτω πλεονάζει ἐν τέταρτον τῆς ἡμέρας κατ' ἔτος, ἦτοι μία ἀκεραία ἡμέρα ἀνὰ τετραετίαν) νὰ ἔχη 366 ἡμέρας (τὰ δίσεκτα).

Τὸ ἡμερολόγιον, οὕτω κανονισθὲν ὑπὸ τοῦ Σωσιγένου, ἐγένετο δεκτὸν ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ εἰσήχη ὑπ' αὐτοῦ, τῷ 44 π. Χ., εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος, ὀνομασθὲν ἐκ τοῦ ὀνόματός του Ἰουλιανόν. Οἱ Ρωμαῖοι, κυρίαρχοι τότε τοῦ κόσμου, τὸ ἐπέβαλον εἰς ὅλας τὰς ὑπ' αὐτοὺς χώρας· ἐξηκολούθησε δὲ νὰ ἦναι ἐν χρήσει καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, γενόμενον δεκτὸν καὶ ὑπὸ τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Διὰ τῆς παραδοχῆς ὁμοῦ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου, οὔτε πλήρης ἐνόησε καθ' ὅλον τὸν κόσμον, οὔτε πλήρης ἀκριβεία ἡμερολογιακὴ ἐπετεύχθη. Πράγματι, οὔτε ἡ ἀρχὴ τοῦ ἔτους, οὔτε ἡ ἀφετηρία τῆς μετρούσεως τῶν ἐτῶν ἦτο τότε πανταχοῦ ἡ αὐτή. Ὡς ἀρχὴν τοῦ ἔτους ἄλλοι ἐλάμβανον τὴν 25 Δεκεμβρίου, ἄλλοι τὴν 1 Ἰανουαρίου, ἄλλοι τὴν 1 Μαρτίου, ἄλλοι τὴν 25 Μαρτίου, ἄλλοι τὴν 1 Σεπτεμβρίου κτλ· μόνον κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας ἐγενικεύθη ὡς ἀρχὴ τοῦ ἔτους εἰς τὸν χριστιανικὸν κόσμον ἡ 1 Ἰανουαρίου. Τὰ ἔτη οἱ μὲν Ρωμαῖοι ἐμέτρουν ἀπὸ κτίσεως Ρώμης (Ab Urbe Conditia, 753 π. Χ. κατὰ τινας), ἄλλοι ἀπὸ κτίσεως κόσμου (5509 π. Χ.) καὶ ἄλλοι ἄλλως. Ἐπὶ πέντε καὶ πλέον αἰῶνας οἱ χριστιανοὶ δὲν εἶχον κοινὴν ἰδίαν χριστιανικὴν χρονολογικὴν ἀρχὴν. Ἡ ἀπὸ γεννήσεως Χριστοῦ ἀρχὴ ἐπροτάθη ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Διονυσίου τοῦ μικροῦ (ἐκ τοῦ μικροῦ ἀναστήματός του). Ὁ Διονύσιος ὑπέθεσεν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη τὴν 25 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 753 Ρώμης· τὸ ἐπόμενον δὲ ἔτος 754 ὠρίσθη ὡς πρῶτον ἔτος. Ἄρα καὶ κατ' αὐτὸν τὸν Διονύσιον τὸ ἔτος τοῦτο δὲν εἶναι τὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ· κατὰ τινας μάλιστα εἶναι μεταγενέστερον κατὰ τέσσαρα, τουλάχιστον, ἔτη· ἐν γένει δὲ τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸν μέχρι τοῦδε.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ καὶ ἐορτάζει μέχρι τοῦδε ὡς ἀρχὴν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους τὴν 1^{ην} Σεπτεμβρίου· τὴν 1^{ην} Ἰανουαρίου ἀναγνωρίζει μόνον ὡς ἀρχὴν τοῦ πολιτικοῦ ἔτους. Μέχρι τοῦ 16^{ου} αἰῶνος ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία μετεχειρίζετο τὴν ἀπὸ κτίσεως κόσμου χρονολογίαν καὶ τὴν τῶν Ἰνδικτιῶνων· μόνον δὲ ἀπὸ τοῦ 1728 καθιέρωσεν ὀριστικῶς ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τὴν ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως χρονολογίαν. Ἡ μεταβολὴ δὲ αὕτη ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἡμερολογιακὴν μεταρρυθμίσιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἄφ' ἐτέρου, ἡ παρεμβολὴ μιᾶς ἡμέρας ἀνὰ τέσσαρα ἔτη, τῆς διαρκείας τοῦ τροπικοῦ ἔτους λαμβανομένης οὕτω ἴσης πρὸς 365,¹⁴ 25, εἶναι βεβαίως ἀπλή καὶ εὐκολος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀκριβής. Ἡ διάρκεια αὕτη τοῦ ἔτους ἐλήφθη, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, διὰ λόγους ἀπλότητος, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐγνωρίζον βεβαίως, ὅτι τὸ τροπικὸν ἔτος εἶναι βραχύτερον κατὰ τι αὐτῆς· πρὸ δύο ἡδὴ καὶ

πλέον αιώνων, ὁ Ἄρισταρχος καὶ ὁ μέγας Ἱππαρχος τὸ εἶχον ὀρίσει ὁ μὲν πρῶτος κατὰ 10 ὁ δὲ δεύτερος κατὰ 5 περίπου λεπτὰ μικρότερον τῶν 365, ^{ήμ} 25. Ἡ ἀκριβὴς δὲ διάρκεια τοῦ τροπικοῦ ἔτους κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἦτο κατὰ 11^λ περίπου μικροτέρα τῆς ὑπὸ τοῦ Ιουλιανοῦ ὀριζομένης· ἔθεν, διὰ τῆς παρεμβολῆς μιᾶς ἡμέρας ἀνὰ τέσσερα ἔτη, σφάλλομεν κατὰ μίαν ἡμέραν περίπου ἀνὰ 128 ἔτη. Ἐντεῦθεν ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (325 μ. Χ.) ἐθεωρεῖτο, ὅτι συνέβαινε τὴν 21 Μαρτίου¹, βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἀπομακρύνεται τῆς ἡμερομηνίας ταύτης· ἔθεν τὸ Πάσχα, τοῦ ὁποίου ἡ ἡμέρα, κατ' ἀρχαίαν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, πρέπει νὰ ὑπολογίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μετὰ τὴν ἰσημερίαν ταύτην πανσελήνου, ἐὰν ὡς ἡμέρα αὐτῆς λαμβάνεται ἡ 21 Μαρτίου κατὰ τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον, θὰ ἐορτάζεται βαθμηδὸν βραδύτερον τῆς κανονικῆς ἐποχῆς του, δηλ. ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατὰ μῆνας ὀλοκλήρους μετὰ τὸ ἔαρ, ἦτοι τὸ θέρος, τὸ φθινόπωρον κτλ., διότι καὶ οἱ αὐτοὶ μῆνες θὰ ἀντιστοιχοῦν βαθμηδὸν εἰς διαφόρους ὥρας τοῦ ἔτους.

Διὰ νὰ καταστή ὁμως τοῦτο αἰσθητὸν ἐδέησε νὰ παρέλθωσιν ἀρκετοὶ αἰῶνες ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, σχεδὸν χιλιετηρὶς ὀλοκλήρους. Μόλις ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 13^{ου} αἰῶνος, ὅτε τὸ λάθος ἔφθασε τὰς 7 ἡμέρας, ἤρχισαν νὰ προτείνωνται ὑπὸ διαφόρων ἐπιστημόνων καὶ κληρικῶν σχέδια διορθώσεως τοῦ ἡμερολογίου καὶ ἰδίως μεταβολῆς τοῦ κανόνος τῆς Ιουλιανῆς παρεμβολῆς τῶν δισέκτων ἐτῶν (Βάκων κλπ.). Μεταξὺ δὲ τῶν πρώτων διέκρινε τὸ σφάλμα αὐτὸ καὶ ὑπέδειξε τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ ἡμερολογίου μετὰ τῶν ἐπιστημονικῶν λόγων αὐτῆς, κατὰ τὸν 14^{ον} αἰῶνα, ὁ ἐπιφανὴς Ἕλλην ἐπιστήμων καὶ ἱστορικὸς Νικηφόρος Γρηγοράς. Ὁ Γρηγοράς, κάτοχος τῆς ἀστρονομικῆς ἐπιστήμης, περὶ τῆς ὁποίας πολλὰ συνέγραψε, ὑπέβαλε τῇ 1324 εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον Β' τὸν Παλαιολόγον σχέδιον διορθώσεως τοῦ ἡμερολογίου τὴν διόρθωσιν ταύτην θεωρεῖ ὡς ἐπιβαλλομένην ὑπ' αὐτῶν τῶν διατάξεων τῆς Ἐκκλησίας, γράφων, ὅτι πρέπει: «πάντα πιστὸν σὺν ἀκριβεῖα ζητεῖν τὴν μετ' ἰσημερίαν πανσέληνον, εἰ βούλοιτο μὴ παραβαίνειν τὰ τῆς Ἐκκλησίας θεσμά». Ὑποδεικνύει δὲ ὀρθῶς καὶ τὰ αἷτια τοῦ σφάλματος τοῦ Ιουλιανοῦ ἡμερολογίου γράφων: «Καὶ δὴ δέον εἶναι πρῶτον, ἔφαμεν, τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν εἰς τὸ ἀκριβῶς ἐρευνῆσαι. εἶτα τὴν ἐφεξῆς μετ' ἰσημερίαν πανσέληνον. . . . Ἐπεὶ οὖν τῇ νομικῇ μὲν ἔπεται τὸ ἡμέτερον Πάσχα, ἐκεῖνο δὲ τῇ μετ' ἰσημερίαν πανσελήνῃ. Ὡστε ἕξεσι συλλογίζεσθαι τὴν τῶν μεταξὺ χρόνων διαφορὰν κἀν-

¹ Ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, εἰς τὴν ὁποίαν παρέστησαν οἱ ἐπίσκοποι ὀλοκλήρου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, καθωρίσθη ὀριστικῶς ἡ ἐνότις τῆς ἡμέρας τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα· πρότερον τὸ Πάσχα ἐορτάζετο ὑπὸ τινων μὲν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν συγχρόνως μετὰ τῶν Ἰουδαίων, ὑπὸ ἄλλων δὲ ἄλλως.

» τεύθεν και δι' ὅσων ἐτῶν ὀπισθόπους ὁ χρόνος ἡμέρα μᾶ γίνεται, και δι' ὅσων
 » αὐθις ἐτέρα μᾶ και ὁμοίως αἰεὶ. Τοῦτο δὲ οὐ παρὰ τὴν τοῦ ἡλίου γίνεται κίνησιν,
 » ἀλλὰ περὶ τὴν τῶν ἐνιαυσίων ἡμερῶν ἀπαρίθμησιν, ἣν σφαλερῶς αὐτοὶ ποιοῦμεθα
 » πρὸς γὰρ τοῖς τριακοσίοις ἐξήκοντα πέντε νυχθημέροις τίθεμεν και δλόκληρον
 » τέταρτον, οὐκ ὀφείλοντες οὕτω». Ὁ Ἄνδρόνικος ὁμοῦς: «προσήκατο μὲν και ἤσθη
 » τῇ ἀποδείξει· τάχα δ' ἂν και ἐμέλησε τὴν διόρθωσιν αὐτίκα ἐπενεγκεῖν· ἀλλ' ἔνα μὴ
 » τοῦτο σύγχυσις μᾶλλον τοῖς ἀμάθεσι φανῇ και μερισμὸν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπαγάγη,
 » σεσηγημένον ἀφῆκε τὸ πρᾶγμα και ὅλως ἀνεπιχειρήτων.» (Νικ. Γρηγορά *Ἱστορία*
 σελ. 364-373, ἔκδ. Βόννης).

Τὴν διόρθωσιν τοῦ ἡμερολογίου ὑπέδειξε τῷ 1371 και ἕτερος Ἕλληνας, ὁ μοναχὸς
 Ἰσαὰκ Ἀργυρὸς, συγγράφας ἔργον: *Περὶ διορθώσεως τοῦ κανονίου Πάσχα*. Τὸ αὐτὸ
 ζήτημα ἐπραγματεύθη και ὁ σύγχρονος αὐτοῦ Ματθαῖος Βλάσταρης, ὅστις ὁμοῦς και
 αὐτὸς ἐφοβεῖτο μήπως ἡ καινοτομία αὕτη γείνη πρόξενος μεγάλης ἀναστατώσεως
 εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Κατὰ δὲ τὸν ἐπόμενον αἰῶνα και ἄλλος διάσημος Ἕλληνας λόγιος
 ὁ Γεώργιος Πλήθων ἢ Γεμιστὸς συνέταξε νέον αὐτὸς ἡμερολόγιον, τὸ ὁποῖον, κατὰ
 τὸν Γάλλον ἀκαδημαϊκὸν ALEXANDRE, τὸν ἐκδύσαντα τοὺς *Νόμους* του (σελ 73)
 ἦτο τόσον ἀκριβὲς και σύμφωνον πρὸς τὴν πραγματικὴν κίνησιν τοῦ Ἡλίου, ὥστε
 ἐὰν ἐφηρμόζετο τότε, θὰ καθίστατο περιττὴ ἡ βραδύτερον γενομένη *γρηγοριανὴ*
μεταρρύθμισις. Τὰς περὶ τοῦ ἡμερολογίου γνώμας αὐτοῦ φαίνεται, ὅτι ἀνεκοίνωσεν
 ὁ Πλήθων και εἰς τὴν Δ. Εὐρώπην, ὅταν κατόπιν μετέβη ἐκεῖ. Τὴν ἡμερολογιακὴν
 μεταρρύθμισιν τοῦ Πλήθωνος ὑπεστήριξε βραδύτερον (1478) και ὁ Θεόδωρος Γαζής,
 ὡς προκύπτει ἐκ τῆς *περὶ μηνῶν διατριβῆς* του¹

Ὅθεν ἡ διόρθωσις τοῦ ἡμερολογίου ἐπανειλημμένως, ἀπὸ τοῦ μεσαίωτος, ὑπο-
 δειχθεῖσα και ὑποστηρικθεῖσα ὡς ἐπιστημονικῶς ὀρθὴ και ἐκκλησιαστικῶς ἀναγκαία
 και ὑποχρεωτικὴ ὑπὸ ἐπιφανῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων και κληρικῶν, ἀναμφισδη-
 τήτου κύρους και εἰλικρινοῦς ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν και τὰς
 διατάξεις αὐτῆς, θὰ εἶχε γείνει πρὸ πολλῶν αἰώνων, ὑπὸ πρώτων τῶν Ἑλλήνων και
 ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐξ Ἑλληνικῆς πρωτοβουλίας και ἐμπνεύσεως, και
 πολὺ πρὶν μελετηθῇ και πραγματοποιηθῇ ὑπὸ τῶν ξένων, ἐὰν οἱ διοικοῦντες τότε
 ἐτόλμων νὰ τὴν ἐκτελέσουν και δὲν ἐφοδοῦντο τὴν ἀμάθειαν τοῦ πλήθους και τὰς
 διαιρέσεις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἰδέα λοιπόν, ὅτι ἡ διόρθωσις τοῦ *ειδωλολατρικῆς*,
 και *μάλιστι λατινικῆς*, ἔχοντος τὴν *καταγωγὴν ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου*, τὸ ὁποῖον
 κατ' οὐδὲν προσήγγισεν ἢ ἄλλως πως ἀχωρίστως προσήρμοσεν εἰς τὴν θρησκείαν
 ἡμῶν ὁ Χριστιανικὸς κόσμος, ἡ ἰδέα, ὅτι ἡ διόρθωσις τοῦ ἡμερολογίου αὐτοῦ εἶναι
 ξενικὸν και ἀλλόθρησκον ἔργον, εἰσαχθὲν εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν κατ' ἀπομί-

¹ Μητροπολίτου Βιζύης Ἀνθίμου: Τὸ ἡμερολογιακὸν ζήτημα σελ. 15 (4).

μησιν ἢ εἰσήγησιν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν, δὲν εἶναι μόνον ἐπιστημονικῶς καὶ ἑκκλησιαστικῶς σφαλερά, ἀλλὰ καὶ ἱστορικῶς ἀνακριβής. Ἄλλως δὲ δὲν εἶναι καὶ ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία προέβη εἰς ἡμερολογιακὴν μεταβολήν. Οὐδὲ εἶναι ἡ μόνη αὕτη μεταβολή, ἀφοῦ, ἐπανειλημμένως, κατὰ τοὺς πρώτους τοῦ Χριστιανισμοῦ αἰῶνας, μετέβαλε τὴν χρονολογίαν τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ὑπολογίζεται ἡ ἡμέρα τοῦ Πάσχα, καὶ μάλιστα καθ' ὑπόδειξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιστήμης. Εἶναι περιεργος εἰρωνία τῆς τύχης, γράφει ὁ Κρουμβάχερ, ἀναφέρων τὴν ἄνω πρότασιν τοῦ Γρηγορά, ὅτι αὐτοὶ οὗτοι οἱ Ἕλληνες, ἐξ ὧν προήλθεν ἡ ἰδέα τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου, μετὰ τὴν πραγματοποιήσιν αὐτῆς διὰ τοῦ Πάπα Γρηγορίου ΙΓ', ἀποκρούουν τὴν παραδοχὴν αὐτῆς.

Αἱ περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου ἐνέργειαι καὶ προτάσεις κατέστησαν πολυπληθέστεραι ἀπὸ τοῦ 15^{ου} αἰῶνος. Διάφοροι Πάπαι, ὡς ὁ Κλήμης Δ' καὶ ὁ Σίξτος Δ', διάφοροι Σύνοδοι, ὡς ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει (1417), ἡ ἐν Βασιλείᾳ (1437-9), ἡ ἐν Λατερανῷ (1513) καὶ ἡ ἐν Τριδέντῳ (1563), πολλοὶ διάσημοι ἐπιστήμονες, κληρικοὶ καὶ λόγιοι ἐν γένει, ὡς ὁ Κοπέρνικος, ὁ REGIOMONTANUS καὶ ἄλλοι, ξένοι καὶ Ἕλληνες, ἠσχολήθησαν σοβαρῶς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Κατὰ τὸν 16^{ον} αἰῶνα, ἡ Σύνοδος τοῦ Λατερανοῦ προεκάλεσεν, ἄνευ ὅμως ἀποτελέσματος, γενικὴν ἔρευναν καθ' ὅλον τὸν Χριστιανικὸν κόσμον, ζητήσασα τὴν γνώμην αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τῆς διορθώσεως τοῦ ἡμερολογίου. Ἐπὶ τέλους ἡ ἐν Τριδέντῳ Σύνοδος (1563) ἔλαβεν ὀριστικὴν ἐπὶ τῆς διορθώσεως ἀπόφασιν καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν τότε Πάπαν Πίον Ε' νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἡμερολογιακὴν μεταρρύθμισιν, τὴν ὁποίαν ὅμως ἐπραγματοποίησεν ὀλίγον βραδύτερον, τῷ 1582, ὁ διάδοχος αὐτοῦ Γρηγόριος ΙΓ'.

Διὰ τῆς γρηγοριανῆς μεταρρυθμίσεως προσετέθησαν δέκα ἡμέραι εἰς τὴν ἡμερομηνίαν, διορθώθη δὲ καὶ ὁ κανὼν τῆς παρεμβολῆς τῶν δισέκτων ἐτῶν, ἀφαιρέθων τῶν πλεοναζόντων εἰς τὸ ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον τοιούτων, ἦτοι ἐνὸς ἀνὰ 128 ἔτη ἢ τριῶν ἀνὰ τέσσαρας αἰῶνας. Ὁ οὕτω διορθωθείς κανὼν δὲν εἶναι βεβαίως ἐντελῶς ἀκριβής, εἶναι ὅμως ἐπαρκῆς διὰ μακρὰν σειρὰν αἰῶνων. Πρὸς τούτοις, ἐζητήθη τότε ὑπὸ τινων παρὰ τοῦ Πάπα νὰ μοιμοποιήσῃ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα εἰς ὀρισμένην ἡμέραν τοῦ ἔτους, ἀνεξαρτήτως τῆς Κυριακῆς καὶ τῆς Σελήνης, ἀλλ' ὁ Γρηγόριος ΙΓ' δὲν συνήνεσε νὰ ἐκτελέσῃ καὶ τὴν μεταβολὴν ταύτην.

Ἡ γρηγοριανὴ μεταρρύθμισις, ἀδεξιῶς γενομένη ὑπὸ μόνης τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἄνευ προηγουμένης γενικῆς συνειρησίσεως καὶ συναινέσεως καὶ τῶν λοιπῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, διήγειρε πολλὰς καὶ σοβαρὰς παραπονοίας τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου διαμαρτυρίας. Ἐθεωρήθη ὡς ἀυθαίρετος πράξις τοῦ Πάπα, ἐνέχουσα τὴν ἀξίωσιν ὑποταγῆς αὐτῶν εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν. Ἐν γένει δὲ ἐπεκρίθη

σφοδρῶς, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνακοίνωσίν της, ὑπὸ πολλῶν καθολικῶν, ὀρθοδόξων καὶ διαμαρτυρομένων λογίων, οἱ ὅποιοι συνέστησαν τὴν μὴ ἀποδοχὴν αὐτῆς. Ἐν τούτοις, βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον, ἀλλ' οὐχὶ ἄνευ ἀντιστάσεως, εἰσῆχθη, ἐντὸς πενταετίας περίπου, εἰς ὅλα τὰ Καθολικὰ Κράτη. Εἰς τὰ διαμαρτυρόμενα ἕμως ἔθνη ἢ ἀντίστασις ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μακρόν. Ἐδέησε νὰ παρέλθωσι δύο περίπου αἰῶνες, μετὰ πολλοὺς ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας καὶ μεγάλας προσπαθείας τοῦ Βατικανοῦ, μέχρις ὅτου, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, γείνη δεκτὴ ὑπὸ πάντων τῶν διαμαρτυρομένων. «Προτιμῶμεν, ἔλεγον οὗτοι, νὰ μὴ εἴμεθα σύμφωνοι μετὰ τοῦ Ἡλίου, παρὰ νὰ εἴμεθα σύμφωνοι μετὰ τῆς Ρώμης».

Ἰπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἢ γρηγοριανῆ μεταρρυθμίσει ἀπεκρούσθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπολύτως καὶ ἐντόνως, παρὰ τὰς πρὸς αὐτὴν σχετικὰς ἐνεργείας καὶ μετὰ δῶρων ἀποστολὰς τοῦ Πάπα Γρηγορίου ΙΓ'. Διάφοροι Σύνοδοι, συνελθοῦσαι ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῷ 1582, τῷ 1587, τῷ 1593, ἀπέρριψαν αὐτὴν ὡς ἐπισηαλῆ καὶ πρόξενον πολλῶν σκανδάλων καὶ κινδύνων εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Καὶ εἰς αὐτάς δὲ τὰς ὑπὸ τὴν Βενετιαν Ἑλληνικὰς χώρας, ἔνθα ἢ θέλησις τοῦ Πάπα ἠδύνατο νὰ ἐπιβληθῆ διὰ τῆς πίεσεως τῆς Ἀρχῆς, αἱ σχετικαὶ ἐνεργεῖαι ἀπέτυχον ἐντελῶς. Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1585, οἱ Κρήτες ἠπειλοῦν, ὅτι θὰ ἐπαναστατήσουν, ἐὰν ἐδιάζοντο νὰ δεχθῶσι τὸ νέον ἡμερολόγιον. Ὁμοίως δὲ εἰς τὴν Ζάκυνθον, τὴν Κεφαλληνίαν καὶ τὴν Κέρκυραν, οἱ Ἑλληγες ἀπέκρουον ζωηρῶς τὴν μεταρρυθμίσιν. Ἡ Βενετία, βλέπουσα τὰς ἐκ τοῦ ζητήματος τούτου προκαλουμένας ἀνωμαλίας καὶ ταραχὰς εἰς τὰς ὑπ' αὐτὴν ἑλληνικὰς χώρας, ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν ἐν Ρώμῃ ἀντιπρόσωπον αὐτῆς, ὅτι ἄνευ τῆς συναίνεσεως τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως δὲν εἶναι δυνατὸν οἱ ὑπ' αὐτὴν Ἑλληγες νὰ δεχθῶσι τὸ νέον ἡμερολόγιον. Κατὰ δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Πάπας Σίξτος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιτρέψῃ, ὅπως εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ αὐτοὶ οἱ Καθολικοὶ τηρῶσι τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον, τοῦθ' ὅπερ διετηρήθη ἐκεῖ ἕκτοτε μέχρις ἐσχάτων.

Οἱ λόγοι, διὰ τοὺς ὁποίους ἢ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπέμενε τόσον ἰσχυρῶς ἀποκρούουσα καὶ ἀπορρίπτουσα πάντοτε τὴν γρηγοριανὴν μεταρρυθμίσιν ὑπῆρξαν πολὺ σοβαροί. Ἀφ' ἑνὸς ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἐγένετο αὕτη ὑπὸ τοῦ Πάπα, ἦτοι αὐτοβούλως καὶ ἄνευ τῆς γνώμης καὶ εἰδήσεως τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ἔθιγε τὴν φιλοτιμίαν αὐτῆς, καθὸ ἀποτελῶν ἀξίωσιν ὑποταγῆς αὐτῶν ὑπὸ τὴν τῆς Ρώμης. Ἀφ' ἐτέρου ὁ βάσιμος φόβος τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ νέου ἡμερολογίου πρὸς παραπλάνησιν καὶ προσυλητισμὸν τῶν ὀρθοδόξων τῆς Ἀνατολῆς, ὑπηγόρευε τὴν τοιαύτην ἀμυντικὴν στάσιν της.

Πράγματι, ἂν καὶ ἢ μεταρρυθμίσει δὲν ὑπηγορεύθη βεβαίως ὑπὸ τοιούτων σκοπῶν, ἀλλ' ἐπεβλήθη ὑπὸ πραγματικῆς ἀνάγκης ἐξ ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν

λόγων προερχομένης, ἐχρησιμοποιήθη ὁμως, δυστυχῶς, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὡς ἐπικίνδυνον καὶ ἐπιβλαβὲς προσυλητιστικὸν μέσον καὶ ἐν γένει πρὸς ἐπιτυχίαν τοιούτων προθέσεων ὑπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ὁ τότε ἐν Βενετία Γάλλος πρέσβυς De Maisse ἔγραφε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Ἐρρῆκον Γ', ὅτι ὁ Πάπας διὰ τοῦ μέσου τούτου προσπαθεῖ νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ Πατριάρχου τὴν ἀναγνώρισιν αὐτῆν καὶ ὑποταγὴν ὑπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, διὰ νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτήν, ὅταν παραστῇ ἀνάγκη. Ἀλλὰ καὶ πρὸς προσυλητιστικοὺς σκοποὺς, δυστυχῶς, πολλάκις ἐγένετο χρήσις τοῦ νέου ἡμερολογίου, τόσον παρὰ τῷ ὑποδοῦλῳ Ἑλληνισμῷ, ὅσον καὶ ἐν Ρωσίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ· τέσσαρα δὲ ἑκατομμύρια ὀρθόδοξων Ρώσων ὑπετάγησαν ἄλλοτε, διὰ τῆς οὐνίας, ὑπὸ τὸν Πάπαν καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς μεσημβρινῆς Ρωσσίας ἐντελῶς κατηργήθη, ἐπανιδρυθεῖσα ὀλίγον βραδύτερον, κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα, δι' ἀγώνων τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Θεοφάνους¹.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἀνωτέρω διοικητικῶν λόγων, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐθεώρει, ὡς ἀπεφάνθη καὶ ἡ κατὰ τὸ 1593 συνελθοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνδημοῦσα Σύνοδος καὶ καθ' ἃ ἔγραφεν ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίας Β', ὅτι τὸ νέον ἡμερολόγιον ἀντέβαινε καὶ εἰς κανόνας καὶ διατάξεις σχετικὰς πρὸς τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα καὶ ὑπὸ Οἰκουμενικῶν Συνόδων θεσπισθείσας. Ὅθεν δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα, ἔλεγον, ὁ πάπας μόνος νὰ τροποποιήσῃ αὐτὰς καὶ οὕτω τάξῃ ἑαυτὸν ὑπεράνω τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Ἐν τούτοις, αἱ ἐνέργειαι τῆς Ρωμαϊκῆς ἰδίως Ἐκκλησίας πρὸς ἐνοποίησιν τοῦ ἡμερολογίου ἐξηκολούθησαν πάντοτε καθ' ὅλους τοὺς ἀπὸ τοῦ 16^{ου} αἰῶνος μέχρι ἐσχάτων χρόνους, ἀλλὰ καὶ πάντοτε ἀνενδότης ὑπὸ τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας ἀπεκρούοντο. Κατ' αὐτῶν ἀντετάσσετο ἡ ἀντίρρησις, ὅτι τὸ γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον εἶναι βεβαίως ἀστρονομικῶς ἀκριβέστερον τοῦ ἰουλιανοῦ, ἀλλ' εἶναι καὶ αὐτό, κατὰ τὰ λοιπὰ, ἐπίσης ἐλαττωματικόν. Καὶ πράγματι, ἡ γρηγοριανὴ μεταρρύθμισις, μὴ ἀπαλλάξασα τὸ ἡμερολόγιον τῶν πλείστων ἐκ τῶν ἐλαττωμάτων του, δὲν ἔλυσε τὸ ἡμερολογιακὸν ζήτημα. Ὅθεν ἀμφοτέρω τὰ ἡμερολόγια ἐξηκολούθησαν νὰ ἔχουν διάφορα κοινὰ καὶ σπουδαῖα ἐλαττώματα. Ἐντεῦθεν ὀρθῶς καὶ δικαίως ἀντετάσσετο ὑπὸ τῶν ὀρθόδοξων, σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι, ἂν πρόκειται νὰ μεταβάλωμεν τὸ ἡμερολόγιον ἡμῶν, δὲν εἶναι οὔτε λογικὸν οὔτε πρακτικὸν νὰ δεχθῶμεν ἄλλο ἐπίσης ἐλαττωματικόν, τὸ ὁποῖον θὰ ἀναγκασθῶμεν νὰ ἀλλάξωμεν ὡσαύτως μετ' ὀλίγον καὶ μάλιστα καθ' ἣν στιγμὴν ὅλοι οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτὸ λαοὶ θεωροῦν ἀναγκαῖον νὰ τὸ ἐγκαταλείψουν διὰ τὰ ἐλαττώματά του.

Πράγματι, ἡ ἀτέλεια τοῦ γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου ἀνωμολογεῖτο πλέον παν-

¹ ΧΡΥΣ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, *Τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον ἐν Ἀνατολῇ Ἐκκλησιαστικὸς Κήρυξ* ἀριθ. 148 σελ. 190.

ταχόθεν, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν χρησιμοποιούντων αὐτὸ καθολικῶν καὶ διαμαρτυρομένων, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἐζήτησαν τὴν ἀντικατάστασιν ἢ τὴν ριζικὴν μεταρρύθμισιν αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν καὶ οἱ ἐπιδιώκοντες ἀπλῶς καὶ εὐλικρινῶς τὴν ἐνοποίησιν τοῦ ἡμερολογίου, παρητήθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τῆς ἰδέας τῆς ἐπιτυχίας αὐτῆς διὰ τοῦ γρηγοριανοῦ, ἢ ὁποῖα ἐφαίνετο πλεόν ἀπραγματοποίητος καὶ, συμμεριζόμενοι τὴν γνώμην τῶν ὀρθοδόξων, ἐδέχθησαν ὅτι, πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἐνοποιήσεως, ἔπρεπε νὰ ἀντικατασταθῶσιν ἀμφοτέρω τὰ ἰσχύοντα ἡμερολόγια διὰ νέου, ὅσον τὸ δυνατὸν τελείου καὶ πρακτικοῦ, ἀπηλλαγμένου τῶν ἐλαττωμάτων ἐκείνων, καὶ εἰς τὸ ὅποιον νὰ προσχωρήσωμεν ὅλοι συγχρόνως. Οὕτω θὰ ἰκανοποιεῖτο καὶ ἡ φιλοτιμία καὶ θὰ διηυκολύνετο ἡ συναίνεσις καὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Πράγματι, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 18^{ου} αἰῶνος, πλὴν τοῦ ὑπὸ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως εἰσαχθέντος καὶ ἐπὶ δωδεκαετίαν περίπου ἰσχύσαντος (1793-1805) ἐν Γαλλίᾳ καὶ διὰ τοῦ γρηγοριανοῦ ἀντικατασταθέντος δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου, ἐπροτάθησαν πανταχόθεν πλεῖστα ἄλλα νέα, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἀναφέρωμεν τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα. Τῷ 1837, ὁ Ἰταλὸς ἱερεὺς MASTROFINI ἐπρότεινε σχέδιον ἡμερολογίου, κατὰ τὸ ὅποιον τὸ ἔτος θὰ ἀποτελεῖται ἐκ 52 ἀκεραίων ἐβδομάδων μετὰ μιᾶς ἢ δύο (τὰ δίσεκτα) ἡμερῶν ἐκτὸς ἐβδομάδος καὶ ἄνευ ἡμερομηνίας. Ὀλίγον βραδύτερον ὁ AUGUSTE COMTE ἐπρότεινεν ἄλλο σχέδιον, κατὰ τὸ ὅποιον τὸ ἔτος διαιρεῖται εἰς 13 μῆνας ἐκ 4 ἀκεραίων ἐβδομάδων ἕκαστον μετὰ μιᾶς ἢ δύο (τὰ δίσεκτα) ἡμερῶν ἐπίσης ἐκτὸς ἐβδομάδος καὶ ἄνευ ἡμερομηνίας. Τῷ 1863, ὁ Ρῶσος ἀστρονόμος MADLER, ἐμφορούμενος ὑπὸ τῆς ἰδέας τῆς προσχωρήσεως ὅλων συγχρόνως εἰς νέον ἡμερολόγιον, ἐπρότεινε νὰ διορθωθῇ καὶ τὸ γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον, ἀφαιρουμένης μιᾶς ἡμέρας ἀνὰ 128 ἔτη (ἀντὶ τῶν τριῶν ἀνὰ 400) καὶ νὰ μονιμοποιηθῇ ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα π. χ. τὴν 1^{ην} ἢ τὴν 2^{αν} Κυριακὴν τοῦ Ἀπριλίου. Τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἠκολούθησε καὶ ἡ κατὰ τὸ 1896 γενομένη πρότασις τοῦ Γερμανοῦ ἀστρονόμου FÖRSTER, ὅστις, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν σωματείων τῆς Γερμανίας καὶ τῶν διαμαρτυρομένων Ἐκκλησιῶν, ἀπηύθυνε τότε πρὸς διαφόρους ἐπιστημονικὰς, ἐκκλησιαστικὰς καὶ πολιτικὰς προσωπικότητας ἐγκύκλιον, διὰ τῆς ὁποίας ἐπρότεινε τὴν μονιμοποίησιν τοῦ Πάσχα εἰς τὴν 1^{ην} ἢ τὴν 3^{ην} Κυριακὴν μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν καὶ τὴν μεταβολὴν τῶν τελευταίων ἡμερῶν μηνῶν τινῶν, τῆς προσθέτου τῶν δισέκτων τιθεμένης εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἀπαντήσεων, αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν εἰς τὴν ἐγκύκλιον αὐτήν, ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ τοῦ Καρδινάλιου RAMPOLLA, ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ τότε Πάπα Λέοντος ΙΓ'. «Ἡ Ἁγία Ἐδρα, ἔγραφεν, ὀφείλει νὰ ἀποφύγῃ πάντα κίνδυνον » εἰσαγωγῆς εἰς τὸν Χριστιανισμὸν μεγαλητέρων διαιρέσεων, συνεπιεῖα τῆς νέας μετα-

» βολῆς. Ἐν τούτοις ἐὰν κατωρθοῦτο νὰ ἀπομακρυνθῇ ὁ κίνδυνος οὗτος καὶ νὰ
 » ζητηθῇ παγκοσμίως ἡ σχετικὴ μονιμοποίησις τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα . . . ἢ πρω-
 » τοβουλία τοιαύτης μεταρρυθμίσεως θὰ ἠδύνατο νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῆς Ἀγίας
 » Ἐδρας, κυρίως ἐν γενικῇ Συνόδῳ». Ἡ ἀπάντησις αὕτη τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας
 δεικνύει, ὅτι τὸ σφάλμα τοῦ Γρηγορίου ΙΓ' ὀρθῶς ἀπέφυγε νὰ ἐπαναλάβῃ ὁ ἐπιφανὴς
 Πάπας Λέων ΙΓ'.

Ἀλλὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ 19^{ου} αἰῶνος, ἡ ἀνάγκη τῆς μεταρρυθμίσεως
 καὶ ἰδίᾳ τῆς ἐνότητος τοῦ ἡμερολογίου, καθίστατο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον αἰσθητὴ
 καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ὀρθοδόξους λαούς· πανταχόθεν ἐξεφράζετο ἡ ἐπιθυμία, ὅπως ἡ
 ἀρχὴ τοῦ 20^{ου} αἰῶνος συμπέσῃ μετὰ τῆς μεταρρυθμίσεως ταύτης, ἐπιβαλλομένης
 ὡς κοινωνικῆς ἀνάγκης, ἐπειγούσης καὶ σοβαρᾶς. Καθ' ἣν ἐποχὴν αἱ εὐκολίαι τῆς
 συγκοινωνίας καὶ αἱ πρόοδοι τοῦ ἐμπορίου προσεγγίζουσιν καὶ ἐπιμιγνύουσιν ἐπὶ μᾶλλον
 καὶ μᾶλλον τοὺς διαφόρους λαούς, τὰ ἐλαττώματα διπλῶν μέτρων τοῦ χρόνου, καὶ ἐν
 γένει διπλῶν μέτρων καὶ σταθμῶν, δὲν εἶναι μόνον δυσάρεστα καὶ συγχύσεως πρό-
 ξενα ἀλλὰ καὶ ὕλικῶς ἐπιζήμια. Διπλαῖ ἑορταί, διπλαῖ διακοπαὶ μαθημάτων καὶ
 διπλαῖ παύσεις ἐργασιῶν καθόλου, ἀπώλειαι χρόνου, σφάλματα, περιπλοκαὶ καὶ
 δυσχέρειαι παντοειδῆς εἰς τὴν Ἐπιστήμην, τὸ Ἐμπόριον, τὴν Βιομηχανίαν καὶ τὰς
 διεθνεῖς ἐν γένει σχέσεις καὶ συναλλαγὰς εἶναι τὸ προῖόν τῆς τοιαύτης ἀσυμφωνίας.
 Ἐντεῦθεν σχετικὰ νομοσχέδια συνετάχθησαν καὶ ὑπεβλήθησαν εἰς τὰς Βουλὰς τοῦ
 Βουκουρεστίου καὶ τῆς Σόφιας. Ἐν Ρωσίᾳ, ἐντολῇ τοῦ Τσάρου, ὠρίσθη εἰδικὴ ἐπι-
 τροπὴ ὑπὸ τῆς ἐν Πετροπόλει Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν πρὸς μελέτην τοῦ ζητή-
 ματος καὶ σχέδιον (Glazennapp) ἡμιεπισήμου χαρακτῆρος ὑπὸ ἄλλης Ἐπιτροπῆς,
 τῆς ὁποίας μετέσχον καὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τοῦ Κράτους, ἐδημο-
 σιεύθη. Συζητήσεις σπουδαῖαι, εἰς τὰς ὁποίας συμμετέσχον ὁ Πατριάρχης, ὁ πρε-
 σβευτῆς τῆς Ἑλλάδος, ὁ ἀείμνηστος Ν. Μαυροκορδάτος καὶ ἡμεῖς ἐντεῦθεν δι' ἀλλη-
 λογραφίας, ἐγένοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει· καθ' ὅλον δὲ τὸν ὀρθόδοξον κόσμον ὁ
 Τύπος ἔγραψε σειρὰν ἄρθρων ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐνοποιήσεως τοῦ ἡμερολογίου.
 Ἀλλὰ μεγάλην σπουδαιότητα καὶ πολλὴν σημασίαν ἐνέχει κυρίως τὸ ἐνεργὸν μέρος
 καὶ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ἡμερολογιακῆς μεταρρυθμίσεως, τὸ ὅποσον ἐπέδειξαν οἱ
 τελευταῖοι πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως Νεόφυτος Η', Ἀνθιμος Ζ', Κωνσταν-
 τίνος Ε', Ἰωακείμ Γ' κλπ. Ὁ Ἰωακείμ Γ' ἀπέστειλε καὶ ἐγκύκλιον τῷ 1902 πρὸς
 ὅλας τὰς Αὐτοκεφάλους Ὀρθόδοξους Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψεν, ὅτι: ἐπι-
 τεινομένης ἤδη τῆς συζητήσεως, καθ' ἣν ποικίλοι καὶ σπουδῆς ἄξιοι ἰσχυρισμοὶ
 ἐπιστημονικοὶ καὶ θρησκευτικοὶ ἐμμόνης προτάσσονται καὶ ἔφεσις μεταλλαγῆς ἢ
 διαρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου ἐκδηλοῦται, εἰς μόνην τὴν καθόλου Ὀρθόδοξον
 Ἐκκλησίαν ἀπόκειται ἡ ἐξεύρεσις, ἐν ἀνάγκῃ, τρόπου συνδυάζοντος, κατὰ τὸ ἐπι-

κτόν, τὴν ἐπιζητουμένην ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν πρὸς τὴν ποθουμένην τήρησιν καθιερωμένων ἐκκλησιαστικῶν ὀρισμῶν. Ἄλλ' αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἀπήντησαν, ἄλλαι μὲν ἀπολύτως ἀρνούμεναι, ἄλλαι δὲ ὑπὸ ὄρους ἀποδεχόμεναι τὴν μεταρρυθμίσιν. Ἡ δὲ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων ἀνεγνώρισε μὲν τὴν ἀνάγκην τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ ἐνοποιήσεως τοῦ ἡμερολογίου, ἀλλὰ καὶ συνέστησε, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ὑπὸ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν ἀδιαλείπτως ἐνεργουμένου προσηλυτισμοῦ καὶ ἕνεκα τῶν ὄρων, ὑφ' οὓς διατελεῖ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν Ἀνατολῇ, νὰ ἐμμείνη αὕτη, ἐπὶ τοῦ παρόντος, εἰς τὸ Ἰουλιανόν, ἃν καὶ ἀπὸ δογματικῆς ἀπόψεως οὐδὲν κωλύει τὴν μεταβολὴν αὐτοῦ.

Καὶ ἐν Ἑλλάδι, τὸ ζήτημα τῆς ἐνοποιήσεως τοῦ ἡμερολογίου ἀνεκινήθη πολλάκις, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, εἰς τὸν Τύπον καὶ εἰς τὴν Βουλὴν· ἀλλ' ἡ πραγματοποίησις αὐτῆς, ὡς εἶδομεν ἤδη, προσκρούουσα εἰς σοβαροὺς ἐκκλησιαστικούς καὶ πολιτικούς λόγους, ἦτο τότε πρόωρος καὶ ἀδύνατος. Διὰ τοῦτο, θεωρῶν τὰς τοιαύτας συζητήσεις ματαίας, ἂν μὴ ἐπιβλαβεῖς, ἐσιώπησα πάντοτε, ὡς ὅτις δημοσίᾳ ἀνεκινεῖτο τὸ ζήτημα, ἢ ἀπέτρεψα τὴν ἀνακίνησίν του, ὡς ὅτις ἰδιαιτέρως ἐζητεῖτο ἢ περὶ τούτου γνώμη μου, ἂν καὶ ποικιλοτρόπως πρὸ τριακονταετίας εἰργάσθην πρὸς λύσιν αὐτοῦ, ὑποστηρίζων καὶ ἐπιδιώκων, οὐχὶ ἄνευ ἀποτελέσματος, εὐτυχῶς, τὴν διὰ νέου ἡμερολογίου ἐπιτυχίαν αὐτῆς. Διότι ἐφρόνουν, ὅτι ἡ λύσις τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος ἔπρεπε νὰ ἀναβληθῇ μέχρι τῆς καταλλήλου στιγμῆς, καθ' ἣν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ.

Εὐτυχῶς, ἡ στιγμή αὕτη δὲν ἐβράδυνε πολὺ. Κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1918, ἀντιληφθεῖς, ὅτι ὄχι μόνον αἱ δυσχέρειαι, ἐπὶ τῶν ὁποίων προσέκρουεν ἡ ἐνοποιήσις τοῦ ἡμερολογίου δὲν ὑφίσταντο πλέον, ἀλλ' ὅτι καὶ σπουδαῖοι διεθνεῖς καὶ ἐθνικοὶ λόγοι ὑπὲρ τῆς ἀμέσου πραγματοποίησεως αὐτῆς συνηγοροῦντες προέκυψαν, συνεπεία τοῦ παγκοσμίου πολέμου, ἐθεώρησα, ὅτι ὤφειλον νὰ ἐπωφεληθῶ τῆς εὐκαιρίας, ὅπως προτείνω τὴν διόρθωσιν τοῦ ἡμετέρου ἡμερολογίου. Πράγματι, ἡ μὲν ἐκ Ρωσσίας ἐπίμονος ἀντίστασις δὲν ὑφίστατο πλέον, ἀφοῦ αὕτη εἶχεν ἤδη εἰσαγάγει τὸ νέον ἡμερολόγιον· ἐκ τῶν λοιπῶν δὲ Ὁρθοδόξων Κρατῶν, ἡ μὲν Σερβία εἶχεν ἤδη προβῆ εἰς τὴν μεταρρυθμίσιν τοῦ ἡμερολογίου, συνεπεία ρητῆς διατάξεως τῆς συνθήκης τῆς Κερκύρας, διὰ τῆς ὁποίας ἰδρύθη τὸ Βασίλειον τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβάκων, ἡ δὲ Ρουμανία εἶχεν ἤδη ὑποβάλει εἰς τὴν Βουλὴν αὐτῆς νομοσχέδιον εἰσαγωγῆς τῆς αὐτῆς μεταρρυθμίσεως. Πρὸς δέ, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Βουλγαρίαν εἶχεν ἤδη εἰσαχθῆ ἀπὸ ἐτῶν τὸ γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον. Ἄφ' ἑτέρου οἱ φόβοι προσηλυτισμοῦ τῶν ὀρθοδόξων τοῦ ὑποδοῦλου Ἑλληνισμοῦ, μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον καὶ τὴν ἐπικειμένην ὀλοκληρωτικὴν αὐτοῦ τότε ἀπελευθέρωσιν, εἶχον ἐκλείψει ἐντελῶς. Οὐδεὶς δὲ ἄλλος σοβαρὸς ἐκκλησιαστικὸς λόγος ὑπῆρχε πλέον κατὰ τῆς μετα-

βολῆς τοῦ ἡμερολογίου. Διότι εἶναι ἤδη ἀσφαλῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ἀποδεδειγμένον, ὡς ὑπεστήριξαν ἄλλως καὶ ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων καὶ ἡ ἡμετέρα Ἱερὰ Σύνοδος καὶ αὐτὸ τὸ Πανορθόδοξον Συνέδριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1923, ὅτι ἡ μεταβολὴ τοῦ ἡμερολογίου καὶ ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Πασχαλίου ἡμῶν οὐδαμῶς προσκρούει οὔτε εἰς δόγμα τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας οὔτε εἰς διατάξεις τῶν Κανόνων αὐτῆς.

Ἡ ἄλλοτε διατυπωθεῖσα γνώμη, ὅτι ἡ ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (325), ὥρισεν ὡς ἡμερομηνίαν τῆς ἑαρινῆς ἰσημερίας πρὸς ὑπολογισμὸν τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα τὴν 21 Μαρτίου κατὰ τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον, καί, ἐπομένως, ὅτι ἡ ἡμερομηνία αὕτη δὲν δύναται νὰ μεταβληθῇ ἄνευ ἀποφάσεως νέας Οἰκουμενικῆς Συνόδου, εἶναι ἔλως ἀστήρικτος. Ἐὰν τὸ πρόσκομμα τοῦτο ὑφίστατο πράγματι, θὰ ἦτο ἀνυπέβλητον. Διότι ἡ σύγκλησις τοιαύτης Συνόδου, ὑφ' οὗς ὄρους πρὸ πολλοῦ διατελεῖ, δυστυχῶς, ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία, εἶναι ἀδύνατος. Ἄλλ' εὐτυχῶς τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβές. Ἐφ' ὅσον ἠγνοεῖτο πρὸ πολλοῦ ἀπολεσθὲν καὶ λησμονηθὲν τὸ κείμενον τῆς σχετικῆς ἀποφάσεως τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο ἠδύνατο νὰ προβληθῇ καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ πολλῶν κατὰ τῆς μεταβολῆς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἡμῶν ἡμερολογίου· ἀλλ' ἀφ' ὅτου, πρὸ τινων, ἐτῶν εὐρέθη ἡ ἀπόφασις αὕτη, ἀπεδείχθη, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἀπαγορεύει, ἀλλὰ, τὸναντίον, ἐπιβάλλει τὴν διόρθωσιν αὐτοῦ. Πράγματι, ἐξ αὐτῆς συνάγεται, ὅτι ἡ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος δὲν ὥρισε τοιαύτην ἡμερομηνίαν, οὔτε εἰσῆλθεν, οὔτε ἦτο δυνατόν νὰ εἰσέλθῃ, εἰς τοὺς πολυπλόκους ἀστρονομικοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ τὰς λοιπὰς λεπτομερείας τοῦ καθορισμοῦ τοῦ Πάσχα· ἀλλ' ἐξ ἀφορμῆς τῶν τότε ὑφισταμένων σχετικῶν διχογνωμιῶν εἰς τὰς διαφόρους Ἐκκλησίας, διέταξεν ἀπλῶς: α') ὅπως τὸ Πάσχα ἐορτάζηται *συχρόνως* ὑπὸ πάντων τῶν Χριστιανῶν, β') ὅπως μὴ ἐορτάζηται μετὰ τῶν Ἰουδαίων καὶ γ') ὅπως ἐορτάζηται καθ' ἡν ἡμέραν καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας. Τὸ τελευταῖον τοῦτο συνάγεται καὶ ἐκ τῆς σχετικῆς ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνεν ἡ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἄλλ' ἀναθέασα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην τὸν ὀρισμὸν τοῦ Πάσχα, ἐννόει, προφανῶς, νὰ ὀρίζηται ἡ ἑαρινὴ ἰσημερία καὶ ἡ 14^η ἡμέρα τῆς Σελήνης, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ὑπολογίζεται ἡ ἡμέρα αὐτοῦ, ὀρθῶς καὶ μετ' ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας, διότι ἐκεῖ ἤκμαζε τότε ἡ Ἀστρονομία καί, ἐπομένως, ἐκεῖ θὰ ὠρίζετο αὕτη μετὰ τῆς δεούσης ἀκριβείας. Ὅθεν ἡ ἀπόφασις τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου διατάσσει νὰ ἦναι τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἡμερολόγιον σύμφωνον πρὸς τὰ πραγματικὰ φαινόμενα τοῦ οὐρανοῦ καὶ τὴν Ἀλήθειαν καί, ἐπομένως, ὄχι μόνον δὲν ἀπαγορεύει, ἀλλὰ, τὸναντίον, ἐπιβάλλει, τὴν διόρθωσιν τοῦ ἡμετέρου ἡμερολογίου συμφώνως πρὸς τὰ ἐκ τῆς ἀστρονομικῆς παρατηρήσεως προκύπτοντα ἀκριβῆ πορίσματα τῆς Ἐπιστήμης. Ἄρα, ἐμμένουσα ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν εἰς τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον καὶ ἐορτάζουσα ἐσφαλμένως τὸ Πάσχα, παραβαίνει ρητὰς ἐντολάς τῆς ἐν

Νικαία Οικουμενικῆς Συνόδου. Ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ υπάρξῃ ἀμφιβολία, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἡ ὁποία τρέφει μέγιστον σέβας πρὸς τὴν Ἐπιστήμην καὶ τὴν Ἀλήθειαν καὶ ὑψίστην εὐλάβειαν πρὸς τὰς ἐντολάς τῆς ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, θὰ ἔσπευδε προθύμως, μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν πραγματικῶν θεσπισμάτων τῆς Συνόδου ταύτης, νὰ συμμορφωθῇ πρὸς αὐτὰ καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν Ἀλήθειαν.

Ὅθεν, ἐπωφελοῦμενος τῶν εὐμενῶν τούτων πρὸς ἐνοποίησιν τοῦ ἡμερολογίου ἔρων καὶ ἔχων ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ ἐμμονὴ ἡμῶν εἰς τὸ παλαιὸν ἡμερολογιακὸν καθεστῶς, ἣτις εἶχεν ἄλλοτε σοβαρὰς δικαιολογίας, ἦτο πλέον ὄχι μόνον ἀδικαιολόγητος καὶ ἀντεπιστημονικὴ, ἀλλὰ καὶ ἀντίθετος πρὸς αὐτὰς τὰς διατάξεις τῆς Ἐκκλησίας· ὅτι μόνη ἡ Ἑλλάς ἐξ ἄλλων τῶν πολιτισμένων ἐθνῶν θὰ διετήρει τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον· ὅτι ὑψίστα ἐθνικὰ συμφέροντα, αἱ νέαι ἐθνικαὶ καὶ διεθνεῖς συνθήκαι, ὑπὸ τὰς ὁποίας θὰ εὐρίσκετο μετ' ὀλίγον ὁ Ἑλληνισμός, ἡ διευκόλυνσις τῶν ἡμετέρων ἐμπορικῶν καὶ ἐν γένει οἰκονομικῶν σχέσεων καὶ συμφερόντων μετὰ τῶν ξένων καὶ τὸ ἠθικὸν συμφέρον τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ὅπως διατελῇ ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὴν Ἀλήθειαν, ἐπέβαλλον πλέον τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἐνότητος τοῦ ἡμερολογίου, ὑπέβαλλον κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1918 εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν μακρὸν ὑπόμνημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπρότεινον: α') τὴν προσθήκην εἰς τὴν ἡμερομηνίαν τοῦ πολιτικοῦ ἡμερολογίου 13 ἡμερῶν, ἀφιεμένης τῆς ἡμερομηνίας τῶν ἑορτῶν, ἣτοι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἡμερολογίου ἀθίκτου, μέχρι συμφώνου ἀποφάσεως τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν καὶ β') τὴν εἰσαγωγὴν ἐν Ἑλλάδι τοῦ διεθνοῦς συστήματος τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν.

Τὸ ὑπόμνημα ἡμῶν τοῦτο διεβιβάσθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ἀποφανθῇ ἐπ' αὐτοῦ. Ἡ Σύνοδος διώρισε πρὸς τοῦτο Ἐπιτροπὴν, ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ Σεβ. Ἐπισκόπου Δημητριάδος κ. Γερμανοῦ, ὡς Προέδρου, τοῦ Σεβ. Ναυπακτίας κ. Ἀμβροσίου, τοῦ τότε Ἀρχιμ. κ. Χρυσοστ. Παπαδοπούλου, τοῦ Καθ. κ. Ἐμ. Ζολώτα καὶ ἐμοῦ. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη, μετ' ἐπισταμένην μελέτην τοῦ ζητήματος, ἐψήφισε, κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 6 Μαρτίου 1919, ὁμοφώνως (πλὴν μόνου τοῦ κ. Ζολώτα) τὴν ἐξῆς ἡμετέραν πρότασιν: «Ἡ Ἐπιτροπὴ φρονεῖ, ὅτι ἡ μεταβολὴ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου, μὴ προσκρούουσα εἰς δογματικοὺς καὶ κανονικοὺς λόγους, δύναται νὰ γείνη μετὰ συνεννόησιν μετὰ πασῶν τῶν λοιπῶν ὀρθοδόξων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καὶ ἰδίως τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου, ὑπὸ τὸν ὄρον οὐχὶ τῆς προσχωρήσεως εἰς τὸ γρηγοριανόν, ἀλλὰ τῆς συντάξεως νέου ἡμερολογίου κλπ.»

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὸ ὑπόμνημα ἡμῶν καὶ τὴν πρότασιν ταύτην τῆς Ἐπιτροπῆς, ὡς καὶ ἐγγραφον τοῦ Ἐμπορικοῦ Συλλόγου Ἀθηναίων, ὑποδεικνύοντος εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιλύσεως τοῦ ζητήματος τοῦ ἡμερολογίου, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐξ αὐτοῦ ζημιῶν καὶ ἀνωμαλιῶν, ἐν τῇ συνε-

δρία αὐτῆς τῆς 20 Μαΐου 1919, ἀπεδέχθη παμφηφει τὴν γνώμην τῆς Ἐπιτροπῆς μετὰ τῆς προσθήκης, ὅτι: «ἐὰν ἡ Πολιτεία, μὴ ἐλπίζουσα ταχεῖαν ἀποπεράτωσιν τοῦ » νέου ἡμερολογίου, αἰσθανομένη δὲ αὐξανούσας τὰς σχετικὰς δυσχερείας, ἐφ' ὅσον » καὶ ὅμορα κράτη ἐδέχθησαν τὸ γρηγοριανόν, νομίζει, ὅτι δὲν δύναται νὰ παραμείνη » εἰς τὸ σήμερον ὑφιστάμενον ἡμερολογιακὸν καθεστῶς, εἶναι ἐλευθέρα νὰ δεχθῆ τὸ » γρηγοριανόν, ὡς εὐρωπαϊκὸν ἡμερολόγιον, τῆς Ἐκκλησίας κρατούσης, μέχρι τοῦ » νέου ἐπιστημονικοῦ ἡμερολογίου, τὸ Ἰουλιανόν». Ἡ γνώμη αὕτη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τὸ ὑπόμνημα ἡμῶν, ζητηθέντα ὑπὸ τοῦ Οἰκ. Πικριαρχεῖου Κωνσταντινουπόλεως, ἀπεστάλησαν ἐκεῖ ἀμέσως παρ' αὐτῆς.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, λαβοῦσα γνώσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης, ἥτις ἀπέδιδεν εἰς αὐτὴν πλήρη ἐλευθερίαν νὰ προβῆ ἀμέσως εἰς τὴν ἐνοποίησιν τοῦ ἡμερολογίου, ἄνευ κινδύνου ἐκκλησιαστικῆς ἀντιδράσεως, ἥτις ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ τὴν ἐσφαλμένην ἰδέαν εἰς τὸν λαόν, ὅτι, θίγουσα τὸ ἡμερολόγιον, ἔθιγεν αὐτὴν τὴν θρησκείαν, διώρισεν Ἐπιτροπὴν, ὅπως συντάξῃ τὸ σχετικὸν νομοσχέδιον. Ἀλλά, συνεπεῖα τῆς ἐπελευθέρσεως τότε πολιτικῆς μεταβολῆς, ἐματαιώθη ἡ πραγματοποίησις τῆς ἀποφάσεως ταύτης.

Εὐτυχῶς ὅμως δὲν ἐβράδυνεν ἐπὶ πολὺ ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς. Τῇ ἡμετέρᾳ εἰσηγήσει, διὰ Ν. Διατάγματος, ἐκδοθέντος τὴν 18 Ἰανουαρίου 1923 (π. ἡμ.) ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως Γονατᾶ, ἀντικατεστάθη τὸ ἀπὸ δύο περίπου χιλιετηρίδων ἰσχύον ἐν Ἑλλάδι Ἰουλιανόν ἡμερολόγιον διὰ τοῦ πολιτικοῦ, καθ' ὃ ἐγένετο δεκτὴ ἡ αὕτη μετὰ τοῦ γρηγοριανοῦ χρονολογία ἀπὸ τῆς 16 Φεβρουαρίου 1923 (π. ἡμ.), ἥτις ὠνομάσθη 1 Μαρτίου 1923, ἄνευ οὐδεμιᾶς μεταβολῆς τῶν ἑορτῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἡ χρῆσις διπλοῦ ἡμερολογίου, ἥτοι ἄλλου ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἄλλου ὑπὸ τῆς Πολιτείας, ἄνευ σοβαροῦ λόγου, δυσχεραίνουσα τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, δὲν διήρκεσεν εὐτυχῶς ἐπὶ πολὺ. Μετ' ὀλίγον καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, μετὰ ὁμόφωνον ἀπόφασιν συμπάσης τῆς Ἱεραρχίας, ληφθεῖσαν, κατόπιν σχετικῆς εἰσηγήσεως ἡμῶν ἐνώπιον αὐτῆς, κατὰ τὰς συνεδρίας αὐτῆς τῆς 18 Ἀπριλίου καὶ 27 Δεκεμβρίου 1923, μὴ ἐπιθυμοῦσα νὰ παραμείνη μακρὰν τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Ἀληθείας καὶ νὰ ἐξακολουθῆ νὰ χρησιμοποιῆ ἐκκλησιαστικὸν ἡμερολόγιον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐσφαλμένον, συγχρόνως δὲ καὶ διάφορον τοῦ ὑπὸ τοῦ Κράτους εἰσαχθέντος καὶ κοινῶς ἐν χρήσει πολιτικοῦ, ἐκανόνισε συμφώνως πρὸς αὐτὸ τὰς ἀκινήτους ἑορτὰς ἀπὸ τῆς 10 Μαρτίου 1924 (π. ἡμ.), ἥτις οὕτως ὠνομάσθη καὶ ἐωρτάσθη ὡς 23 Μαρτίου· μόνη δὲ ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς ἐξαρτώμεναι ἄλλαι κινηταὶ ἑορταὶ διετηρήθησαν καὶ παραμένουν προσωρινῶς εἰσέτι ἀμετάβλητοι. Ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξε σύμφωνος καὶ πρὸς τὸ σχετικὸν ψήφισμα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατὰ Μάϊον τοῦ 1923, συνελθόντος ὑπὸ τὴν προεδρείαν

τοῦ Οἰκ. Πατριάρχου Πανορθόδοξου Συνεδρίου, τὸ ὁποῖον ἀναγνώρισαν, ὅτι ἡ ἄρσις τῆς μεταξὺ πολιτικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ ἡμερολογίου διαφορᾶς εἶναι ἀνάγκη ἀναπόφευκτος, καὶ ὅτι οὐδὲν κανονικὸν κώλυμα ὑπάρχει διὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ ἐν χρήσει ἐκκλησιαστικοῦ ἡμερολογίου κατὰ τὰ δεδομένα τῆς ἀστρονομικῆς ἐπιστήμης, ἀπεφάσισεν ὁμοφώνως τὴν διόρθωσιν τοῦ ἰουλιανοῦ ἡμερολογίου διὰ τῆς ἀπαλείψεως 13 ἡμερῶν αὐτοῦ.

Τοιαύτη, ἐν περιλήψει, ἡ περὶ τὴν ρύθμισιν τοῦ ἡμερολογίου, ἀπὸ δύο περιπτώσεων χιλιετηρίδων μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων ἐνέργεια. Ἡ ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως ὁμῶς αὐτοῦ προσπάθεια ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις καὶ πρακτικώτερον χαρακτήρα ἰδίως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος. Πλὴν πολλῶν ἐπιστημόνων, Ἐπιστημονικῶν Ἐταιρειῶν, Ἐπιμελητηρίων, Βουλῶν, Γερουσιῶν, Ἐμπορικῶν Συλλόγων, Ἀκαδημιῶν καὶ ἄλλων Ὄργανισμῶν, ἀσχοληθέντων ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, καὶ διάφορα Συνέδρια ἐπανειλημμένως καὶ ζωηρῶς ἠξίωσαν, διὰ θεωρητικούς καὶ πρακτικούς λόγους, τὴν ἄμεσον μεταρρύθμισιν ἢ ἀντικατάστασιν τοῦ ἡμερολογίου, ὡς ἡ κατὰ τὸ 1900 συνελθοῦσα Ἐθαγγελικὴ Σύνοδος τοῦ Einsach, τὸ κατὰ τὸ 1908 συνελθὸν ἐν Πράγα Διεθνὲς Συνέδριον τῶν Ἐμπορικῶν Ἐπιμελητηρίων, τὸ κατὰ τὸ 1910 συνελθὸν ἐν Λονδίῳ Διεθνὲς Συνέδριον τῶν Ἐμπορικῶν καὶ Βιομηχανικῶν Ἐπιμελητηρίων, εἰς τὸ ὁποῖον ἀντεπροσωπεύθησαν 25 Κυβερνήσεις καὶ 200 περίπου Ἐπιμελητήρια καὶ Σύλλογοι ἐξ ὁλοκλήρου τοῦ πολιτισμένου κόσμου, τὸ ἐν Βοστώνῃ ἐν ἔτει 1912, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀντεπροσωπεύθησαν 47 Κράτη διὰ 891 ἀντιπροσώπων καὶ κατόπιν πάλιν τὰ ἐν Παρισίοις τῷ 1914, ἐν Ρώμῃ τῷ 1923, καὶ ἐν Βρυξέλλαις τῷ 1925 συνελθόντα ὅμοια Διεθνή Συνέδρια, τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1923 συνελθὸν Πανορθόδοξον Συνέδριον, τὸ Παγκόσμιον Συνέδριον τῶν Διεθνῶν Ἐταιρειῶν, τὸ ἀντιπροσωπεύον μεγίστην δύναμιν καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν κόσμον (1910 καὶ 1913), τὸ ἐν Λιέγη, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Βιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου αὐτῆς, συνελθὸν τῷ 1914 εἰδικὸν Συνέδριον τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαβον μέρος ἀστρονόμοι καὶ ἄλλοι διάφοροι ἐπιστήμονες, ἔμποροι, βιομήχανοι καὶ ὑψηλαὶ ἐκκλησιαστικαὶ προσωπικότητες ἐκ διαφόρων καθολικῶν καὶ διαμαρτυρομένων χωρῶν, τὰ κατὰ τὰ ἔτη 1919 ἐν Βρυξέλλαις καὶ 1922 ἐν Ρώμῃ συνελθόντα Συνέδρια τῆς Διεθνούς Ἀστρονομικῆς Ἐνώσεως, τὸ ἐν Λονδίῳ τῷ 1921 συνελθὸν Διεθνὲς Συνέδριον τῶν Ἐμπορικῶν Ἐπιμελητηρίων καὶ τὸ κατὰ τὸ 1924 συνελθὸν ἐν Μαδρίτῃ Διεθνὲς Συνέδριον τῆς Γεωδαιτικῆς καὶ Γεωφυσικῆς Ἐνώσεως. Πρὸς τούτοις, τῷ 1911, τὸ Ὄμοσπονδιακὸν Συμβούλιον τοῦ Ἑλβετικοῦ Κράτους ἀπηύθυνεν ἐπίσημον πρότασιν εἰς τὰς διαφόρους Δυνάμεις, ὅπως συνέλθῃ ἐν Βέρνηῃ Διεθνὲς Συνέδριον πρὸς μεταρρύθμισιν τοῦ ἡμερολογίου· ὀλίγον δὲ βραδύτερον ὑπεβάλλετο εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ὑπὸ τοῦ κ. DALZIEL σχέδιον νέου ἡμερολογίου

(Fixed calendar bill). Ἀφ' ἐτέρου, ἡ Βουλὴ τῶν Λόρδων, τῷ 1921, τῇ προτάσει τοῦ λόρδου Desborough, ὑποβαλόντος νομοσχέδιον πρὸς μονιμοποίησιν τοῦ Πάσχα εἰς τὴν δευτέραν Κυριακὴν τοῦ Ἀπριλίου, συνεζήτησε τὸ ζήτημα καὶ ἐπεφόρτισε τὴν Βρεττανικὴν Κυβέρνησιν νὰ συνεννοηθῇ ἐπ' αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀρμοδίων Ἀρχῶν καὶ Ἐκκλησιῶν. Τῷ δὲ 1917 ὁ ὑπὲρ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν Σύνδεσμος (Ligue) ἀνέγραψε εἰς τὸ πρόγραμμα αὐτοῦ καὶ τὸ ζήτημα τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Βουλὴν, τῷ 1897, ὁ Πρωθυπουργὸς ὑπέβαλε νομοσχέδιον πρὸς εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Βουλγαρίαν τοῦ γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου ὡς πολιτικοῦ, ἄνευ μεταβολῆς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ· ὅμοιον δὲ νομοσχέδιον ὑπεβλήθη τῷ 1898 καὶ εἰς τὴν Ρουμανικὴν Βουλὴν. Τὸ αὐτὸ ζήτημα συνεζητήθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν Ἀμερικανικὴν καὶ αὐτὴν τὴν Τουρκικὴν Βουλὴν, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐν Ἀμερικῇ Φιλοσοφικὴν Ἐταιρείαν.

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο εἰσῆλθεν εἰς τὸ στάδιον τῆς σοβαρᾶς μελέτης αὐτοῦ κυρίως κατὰ Μάϊον τοῦ 1913, ὅτε, τῇ πρωτοδουλίᾳ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων, ὁ Διεθνὴς Σύνδεσμος τῶν Ἀκαδημιῶν¹, ὁ συνελθὼν τότε ἐν Πητροπόλει, ἀνέλαβε, συμφώνως πρὸς τὴν κοινὴν ἐπιθυμίαν, συναινέσει καὶ αὐτῆς τῆς ἄλλοτε ὅλως ἀντιθέτου πρὸς πᾶσαν ἡμερολογιακὴν μεταρρύθμισιν Ρωσσίας, τὴν σύνταξιν νέου ἡμερολογίου, τελειότερου τοῦ τε γρηγοριανοῦ καὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἧτοι ἐπιστημονικῶς ἀκριβεστέρου καὶ ἀπηλλαγμένου συγχρόνως τῶν παλαιῶν καὶ ἀχρήστων πλέον ἀνωμαλιῶν καὶ τῶν ἐπιζημιῶν ἐλαττωμάτων ἀμφοτέρων.

Πράγματι, ἀμφοτέρα τὰ ἡμερολόγια ταῦτα ἔχουσι πολλὰ κοινὰ σπουδαῖα ἐλαττώματα, τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: α') αἱ ὑποδιαίρέσεις τοῦ ἔτους (μῆνες, τριμηνία, ἑξαμηνία) εἶναι ἄνιστοι, τοῦθ' ὅπερ προξενεῖ διαφόρους δυσκολίας καὶ ζημίας, ἀπωλείας χρόνου καὶ χρήματος, σφάλματα καὶ ἀδικίας εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τῶν τόκων, τῶν μισθῶν, τῶν ἀσφαλειῶν, τῶν ἐνοικίων καὶ τῶν λογαριασμῶν ἐν γένει· β') αἱ αὐταὶ ἡμερομηνία δὲν ἀντιστοιχοῦν πάντοτε εἰς τὰς αὐτὰς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος καί, ἐπομένως αἱ καθ' ὠρισμένης ἡμερομηνίας ἑορταί, ἐμπορικαὶ πανηγύρεις, συναλεύσεις, ἐπετηρίδες, δημόσιαι καὶ ἰδιωτικαὶ συναθροίσεις, διακοπαὶ κτλ. δὲν πίπτουν πάντοτε κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος· γ') ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα κυμαίνεται μετὰ τῆς 22 Μαρτίου καὶ τῆς 25 Ἀπριλίου, ἧτοι ἐντὸς 35 διαφόρων ἡμερῶν τοῦ ἔτους, ἐπιφέρουσα ὁμοίας εὐρυτάτας μεταβολᾶς καὶ τῶν λοιπῶν κινητῶν ἑορτῶν². Ἐντεῦθεν προέρχονται διάφοροι ἀνωμαλῖαι, μειονεκτήματα καὶ ὕλικαι

¹ Ἰδρῶθη τῷ 1909.

² Σημειωτέον, ὅτι ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα δὲν ἦτο πανταχοῦ καὶ πάντοτε κινητή. Κατὰ τοὺς πρώτους τοῦ Χριστιανισμοῦ αἰῶνας, Ἐκκλησίαι τινές, ἀποφεύγουσαι τὰς δυσχερείας τῶν ὑπολογισμῶν τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα ἐν σχέσει πρὸς τὰς φάσεις τῆς Σελήνης, ἐώραζον αὐτὴν τὴν 25ην Μαρτίου, ἄλλαι τὴν 7ην Ἀπριλίου κλπ.

ζημίαι, θίγουςαι και βλάπτουσαι τὴν Βιομηχανίαν, τὸ Ἐμπόριον, τὴν Γεωργίαν, τὰς Συγκοινωνίας, τὴν Ἐκπαίδευσιν, τὰ Δικαστήρια κτλ. Οὕτως, ἐνῶ ἡ ἀρχὴ τοῦ σχολικοῦ ἔτους καὶ μέρος τῶν διακοπῶν αὐτοῦ εἶναι μόνιμοι, ἄλλαι διακοπαὶ εἶναι μεταβληταί· τὰ αὐτὰ ἐλαττώματα ὑφίστανται καὶ διὰ τὰς δικαστικὰς καὶ διοικητικὰς διακοπὰς. Πολλὰ βιομηχανικὰ καὶ ἐμπορικὰ ἔργασια, ὡς καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν ἐξαρτώμεναι κινήσεις τῆς συγκοινωνίας, ζημιοῦνται μεγάλως ἐκ τῆς εὐρυτάτης ταύτης κυμάνσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, καὶ ἰδίᾳ αἱ σχετικαὶ πρὸς τὰ ὑφάσματα, τὰ εἶδη τοῦ συρμοῦ καὶ τὰ ξενοδοχεῖα, τῆς ἑορτῆς ταύτης λαμβανομένης ὡς ἀφετηρίας τοῦ ἑαρινοῦ συρμοῦ καὶ τῶν περιηγήσεων. Ἐὰν τὸ Πάσχα εἶναι πρῶξιμον, ὁ καιρὸς τοῦ ἡμετέρου ἡμισφαιρίου δὲν εἶναι εἰσέτι ἑαρινὸς εἰς τὰς εὐκράτους αὐτοῦ χώρας καί, ἐπομένως, ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἡμισφαιρίου καὶ τὰ ταξείδια ἀναβάλλονται. Τοῦναντίον, ἐὰν τὸ Πάσχα εἶναι ὀψιμον, τὰ μὲν ταξείδια διευκολύνονται, ἀλλὰ τὸ ἔμπόριον τῶν ὑφασμάτων, ὡς πρὸς τὰ ἑαρινὰ εἶδη, ζημιοῦται μεγάλως, διότι ὁ κόσμος προμηθεύεται ἀπ' εὐθείας μόνον τὰ θερινὰ εἶδη. Ἀφ' ἑτέρου, καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ προσαρμογὴ τοῦ κύκλου τῶν κινητῶν ἑορτῶν μετὰ τοῦ κύκλου τῶν ἀκινήτων ἐπιφέρει διαφόρους λειτουργικὰς ἀνωμαλίας, προκαλοῦσας κατ' ἔτος μεταβολὰς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἡμερολογίου· αἱ λειτουργίαι, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γείνωσι πρὸ τοῦ Πάσχα, μετατίθενται μετ' αὐτό, ὅταν τὸ Πάσχα εἶναι πρῶξιμον, καὶ δευτερεύουσαι ἑορταὶ μετατίθενται κατ' ἔτος ἐκ τῶν οἰκείων ἡμερῶν εἰς ἄλλας, ὅταν συμπίπτωσι μετὰ κινητῶν ἑορτῶν κτλ. δ'.) ἡ ἀρχὴ τοῦ ἔτους εἶναι ὅλως αὐθαίρετος καὶ δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μετὰ τῶν ἐτησίων ἀστρονομικῶν φαινομένων καὶ ἰδίως τῆς ἀρχῆς μᾶς τῶν τεσσάρων ὠρῶν τοῦ ἔτους. ε'.) τὰ ὀνόματα τῶν τεσσάρων τελευταίων μηνῶν τοῦ ἔτους δὲν ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν ἀληθῆ ἀριθμητικὴν αὐτῶν τάξιν καὶ ς'.) ἡ μέση διάρκεια τοῦ ἔτους, ὡς ὀρίζεται ὑπὸ τοῦ κανόνος τῶν δισέκτων ἐτῶν, εἶναι μείζων τῆς ἀκριβοῦς.

Τὸ νέον ἡμερολόγιον τῶν Ἀκαδημιῶν, ἀπηλλαγμένον τοιοῦτων ἐλαττωμάτων, θὰ ἐδέχοντο ὅλα τὰ πεπολιτισμένα Κράτη, μὴδὲ τῆς Ρωσσίας ἐξαιρουμένης· καὶ οὕτω θὰ ἐπετυγχάνετο συγχρόνως καὶ ἡ πολυθρύλητος καὶ περιζήτητος παγκόσμιος ἐνότης τῶν ἡμερολογίων. Ἡ προσχώρησις δὲ εἰς τὸ νέον ἡμερολόγιον καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν γένει, ἣτις ἀνθίστατο ἕως τότε μετὰ σθένους εἰς πᾶσαν μεταρρυθμίσιν τοῦ ἡμερολογίου αὐτῆς, διηκολούνητο οὕτω μεγάλως, τῆς φιλοτιμίας αὐτῆς οὐδαμῶς ἐκ τούτου θιγομένης, ἀφοῦ ἐπρόκειτο πλέον περὶ νέου ἡμερολογίου, εἰς τὸ ὅποιον θὰ προσεχώρουσαν συγχρόνως μετ' αὐτῆς καὶ αἱ λοιπαὶ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι.

Ἡ πρότασις τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων συνεζητήθη καὶ ἐγένετο δεκτὴ ἐν τῷ εἰρημένῳ Συνεδρίῳ τῆς Πετροπόλεως, εἰς τὸ ὅποιον ἀντεπροσωπεύοντο, διὰ τῶν Ἀκαδημιῶν αὐτῶν, ὅλα τὰ πεπολιτισμένα Κράτη, πλὴν τῆς

Ἑλλάδος δι' ἔλλειψιν Ἀκαδημίας. Εὐνόητον δὲ τὸ μέγα ἐνδιαφέρον τῆς Ἑλλάδος, ὅπως συμμετάσχη τῶν συζητήσεων καὶ υποβάλῃ τὰς γνώμας αὐτῆς, ἀπὸ ἐλληνικῆς καὶ ὀρθοδόξου ἀπόψεως, ἐπὶ τοῦ θεμελιώδους τούτου ζητήματος τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ κανονισθῇ ἐν ἀπουσίᾳ καὶ ἀγνοίᾳ αὐτῆς. Διὰ τοῦτο, εὐθὺς ὡς ἐγνώσθη ἡ πρότασις αὕτη, ἐσπεύσαμεν νὰ υποβάλωμεν σχετικὴν ἔκθεσιν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας καὶ νὰ παρακαλέσωμεν αὐτό, ἵνα ζητήσῃ, διὰ τῆς ἐν Παρισίοις Ἑλληνικῆς Πρεσβείας, παρὰ τῆς ἐκεῖ Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, ὅπως, εἰ δυνατόν, συμμετάσχη καὶ ἡ Ἑλλάς εἰς τὸ ἐν λόγῳ Συνέδριον. Εἰς τὴν αἴτησιν ταύτην τῆς Ἑλλάδος, ἀπαντῶν ὁ τότε ἰσόβιος Γραμματεὺς αὐτῆς ἀείμνηστος G. Darboux, ἔγραφεν ἀπὸ 15 Μαΐου 1913 τὰ ἑξῆς: «Ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν προτείνειν ὄντως, ὅπως ὁ Σύνδεσμος τῶν Ἀκαδημιῶν ὀρίσῃ Ἐπιτροπὴν, ἵνα μελετήσῃ τὰ ζητήματα τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν ἐνοποίησιν τῶν ἡμερολογίων καὶ τὴν μονιμοποίησιν τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα Ἡ Ἐπιτροπὴ θὰ ἀποτελεῖται ἐκ 40 περίπου μελῶν, ἧτοι δύο ἐξ ἐκάστης Ἀκαδημίας. . . . θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον, εἰάν καὶ ἡ Ἑλλάς ἴδρουν Ἀκαδημίαν, ἵνα δυνηθῶμεν νὰ τὴν καλέσωμεν νὰ μετάσχη τῶν ἐργασιῶν ἡμῶν». Ἄλλ' ἡ Ἑλλάς. . . .

Ὁ Σύνδεσμος τῶν Ἀκαδημιῶν ἀπεφάσισεν ὄντως ἐν Πετρούπολει καὶ ὠρισεν εἰδικὴν ἐπιστημονικὴν Ἐπιτροπὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀντεπροσωπεύοντο ὅλα τὰ συμμετέχοντα αὐτοῦ Κράτη. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη ἐπεφορτίσθη νὰ μελετήσῃ καὶ προτείνῃ τὴν προσήκουσαν λύσιν τῆς «μεταρρυθμίσεως καὶ ἐνότητος τοῦ ἡμερολογίου καὶ τοῦ κανονισμοῦ τῆς μονιμοποιήσεως τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα», ἀφοῦ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ἐνδιεφερομένων Ἐκκλησιαστικῶν Ἀρχῶν, εἰάν ἤθελε κρίνει τοῦτο χρήσιμον. Ἄλλ' ὁ μετ' ὀλίγον ἐκραγεῖς εὐρωπαϊκὸς πόλεμος καὶ ἡ ἐντεῦθεν προελθοῦσα διάλυσις τοῦ Συνδέσμου τῶν Ἀκαδημιῶν δὲν ἐπέτρεψαν τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης.

Ἄλλ' ὡς γνωστόν, εὐθὺς μετὰ τὸ πέρασ τοῦ μεγάλου πολέμου, ἀντὶ τοῦ διαλυθέντος Συνδέσμου τῶν Ἀκαδημιῶν συνέστησαν δύο νέοι Διεθνεῖς Σύνδεσμοι τῶν συμμάχων καὶ οὐδετέρων Κρατῶν, ἐξ ὧν ὁ εἰς τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1919 ἐν Βρυξέλλαις ὑπὸ τὸν τίτλον: *Conseil International de Recherches*¹, ὁ δὲ ἕτερος τῶν λοιπῶν Ἀκαδημιῶν, τὸν Μάιον τοῦ 1919 ἐν Παρισίοις, ὑπὸ τὸν τίτλον,

¹ Προήλθεν ἐκ τοῦ κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1918 συνελθόντες τὸ πρῶτον ἐν Λονδίῳ Διεθνoῦς Συνεδρίου τῶν ἐπιστημονικῶν Ἀκαδημιῶν (τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν) τῶν συμμάχων, καθ' ὃ ἀπεφασίσθη, ὅπως καταγγελθῶσι καὶ καταργηθῶσιν οἱ ὑφιστάμενοι Διεθνεῖς Ἐπιστημονικοὶ Σύνδεσμοι καὶ ἰδρυθῶσι νέοι ὑπὸ μόνων τῶν συμμάχων ἐθνῶν μετὰ τῶν οὐδετέρων· ἐκεῖ τότε ἀπεφασίσθη καὶ ἡ ἰδρυσις τοῦ Διεθνoῦς Συμβουλίου Ἐρευνῶν. Ὁ Σύνδεσμος συνήλθεν ἐκ δευτέρου τὸν Νοέμβριον τοῦ 1918 ἐν Παρισίοις, ὅτε ἀντεπροσωπεύθη ἐν αὐτῷ καὶ ἡ Ἑλλάς καὶ, διοργανώσας λεπτομερέστερον τὸ Συμβούλιον, ἀπεφάσισε καὶ τὴν ἐν Βρυξέλλαις τρίτην σύνοδον τοῦ Ἰουλίου 1919,

Union Académique. Ἡ Ἑλλάς ἐζήτησε καὶ ἐξαιρετικῶς ἐγένετο δεκτὴ νὰ συμμετάσχη εἰς τὸν δευτέρον, ὑποσχεθεῖσα ὅτι θὰ ἴδρουεν ἀμέσως τὴν Ἀκαδημίαν αὐτῆς¹, συμμετέσχε δὲ δικαιοματικῶς εἰς τὸν πρῶτον, ὡς Κράτος σύμμαχον. Τὸ Ἀστρονομικὸν Τμῆμα (Διεθνῆς Ἀστρονομικὴ Ἐνώσις) τοῦ Διεθνοῦς Συμβουλίου Ἐρευνῶν,

¹ Ἡ ἴδρουσις τῆς Ἀκαδημίας ἡμῶν δὲν ἀπεφασίσθη τὸ πρῶτον τότε ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Ἐνώσεως· εἶχεν ἤδη ἀποφασισθῆ πρὸ αὐτῆς κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1918, τῇ εἰσηγησει ἡμῶν ἐν Κηφισαῖ, ὑπὸ τοῦ κ. Βενιζέλου, ὅστις, μετὰ τὸ πέρασ τῆς εἰς αὐτὸν ἀνακοινώσεως μακρᾶς σχετικῆς εἰσηγητικῆς ἐκθέσεως ἡμῶν περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀκαδημίας, ἐπεφόρτισεν ἡμᾶς, ὅπως συντάξωμεν τὸν Ὀργανισμὸν αὐτῆς. Ὁ Ὀργανισμὸς οὗτος, τὸν ὅποιον εἶχομεν ἤδη ἔτοιμον πρὸ πολλοῦ, μετὰ νέαν ὀριστικὴν τότε ὑφ' ἡμῶν ἐπεξεργασίαν αὐτοῦ, συνεζητήθη μετὰ τοῦ κ. Βενιζέλου, κατ' Αὐγουστον τοῦ 1919 ἐν Παρίσις, καὶ ἐνεκρίθη ὑπ' αὐτοῦ. Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1919 συνήλθον ἐκ νέου ἐν Παρίσις οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν διαφόρων Ἀκαδημιῶν, πρὸς σύνταξιν τοῦ ὀριστικοῦ Ὀργανισμοῦ τῆς Διεθνοῦς Ἀκαδημαϊκῆς Ἐνώσεως· κατὰ τὴν σύνοδον ταύτην, καθ' ἣν τὴν Ἑλλάδα ἀντεπροσωπεύσαμεν ἡμεῖς μετὰ τῶν κ. κ. Ἀνδρεάδην καὶ Κέπετζη, ὑπεσχέθημεν, κατ' ἐντολὴν τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὅτι αὕτη ἤθελεν ἰδρῦσαι προσεχῶς Ἀκαδημίαν. Ἐντεῦθεν καὶ ἐτέθη εἰς τὸ Καταστατικὸν τῆς Ἐνώσεως εἰδικὴ διάταξις, ἐπιτρέπουσα τὴν συμμετοχὴν ἐν αὐτῇ τῆς Ἑλλάδος, ὑποσχομένης νὰ ἰδρῦσῃ ἀμέσως Ἀκαδημίαν. Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ὑποχρέωσεως τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐπισήμου ταύτης ὑποσχέσεως, ὁ κ. Βενιζέλος ἀπέστειλε μετ' ὀλίγον ἐκ Παρισίων τηλεγραφικὴν παραγγελίαν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἐν Ἀθήναις, ὅπως σπεύσῃ νὰ ἐκδώσῃ ταχέως τὸ σχετικὸν Διάταγμα τῆς ἰδρύσεως καὶ ὀργανώσεως τῆς Ἀκαδημίας· ἀλλ' ἄγνωστον διατὶ δὲν ἐξετελέσθη ἡ παραγγελία αὕτη. Πιθανῶς αἱ φυσικαὶ δυσχέρειαι τοῦ διορισμοῦ τῶν πρῶτων ἀκαδημαϊκῶν καὶ ἡ ἀποφυγὴ τῶν ἐντεῦθεν ἀναποφεύκτων προσωπικῶν δυσαρεσκιῶν νὰ ἦναι ἐν τῶν κυρίων αἰτίων, τὰ ὅποια συνετέλεσαν εἰς τοῦτο. Βραδύτερον πάλιν, διαδιδασθείσης δι' ἡμῶν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἐκ μέρους τῆς Ἐνώσεως ὑπομνήσεως περὶ ἐκτελέσεως τῆς σχετικῆς ὑποσχέσεως αὐτῆς, ἀπηντήσαμεν ἡμεῖς, κατ' ἐντολὴν τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι μετ' ὀλίγον θὰ ἰδρῦετο ἡ Ἀκαδημία. Ἐκτοτε, μέχρι πρὸ ὀλίγου, ἔμενον ἐκκρεμῆς ἡ λεπτὴ αὕτη ὑπόθεσις, ἐκ τῆς ὁποίας ἡ θέσις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, μὴ ἐκτελοῦντος τὴν ὑπόσχασίν του, ἀπέναντι τῆς Διεθνοῦς Ἀκαδημαϊκῆς Ἐνώσεως καὶ, ἐπομένως, κακῶς καὶ ἀντικανονικῶς παραμένοντος ἐν αὐτῇ, κατέστη λίαν δυσχερὴς καὶ ἀφόρητος· ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἀναληφθείσης ταύτης ὑποχρέωσεως ἦτο πλέον πρὸ πολλοῦ ζήτημα τιμῆς διὰ τὴν Ἑλλάδα ἀπέναντι ὀλοκλήρου τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου. Οἱ ἀντιπρόσωποι, τοὺς ὁποίους ἔστειλεν ἐκεῖ ἡ Ἑλλάς ἠναγκάζοντο νὰ δικαιολογῶσιν ἐκάστοτε, διὰ διαφόρων λόγων, τὴν ἀναβολὴν τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηνῶν· εἰς τὰ Πρακτικὰ δὲ τῆς Ἐνώσεως ἐγένετο ἡ οὐχὶ εὐχάριστος οὐδὲ τιμητικὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα μνεία τῆς ἐν αὐτῇ ἀντικανονικῆς παρουσίας αὐτῆς, σημειουμένου, ὅτι οἱ Ἑλληνες ἀντιπρόσωποι, ἐλλείψει τῆς μήπω ἰδρυθείσης Ἀκαδημίας των, παρίσταντο ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Καὶ οὕτω βλέπομεν πόσον ἡ ἀμέλεια, ἡ ἄγνοια καὶ ἡ σφαλερὰ ἀντίληψις μερικῶν ζητημάτων δύναται νὰ βλάβῃ τὴν πίστιν, τὴν ὑπόληψιν καὶ αὐτὰ τὰ ζωτικὰ συμφέροντα ἐνὸς Κράτους, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐμποδίσῃ ἐν ἔθνῳ νὰ συμμετάσχη τῆς παγκοσμίου ἐπιστημονικῆς προόδου καὶ τῆς καθόλου ἐκπολιτιστικῆς κινήσεως, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν λοιπῶν πολιτισμένων ἔθνῳν, πρὸς προαγωγὴν τῶν ἠθικῶν καὶ ὕλικῶν συμφερόντων του καὶ ἐπαξίως τῆς ἱστορικῆς του θέσεως καὶ τῆς πνευματικῆς ἐκωνότητος αὐτοῦ.

κατά τὴν Βρυξέλλαις, τῷ 1919, σύνοδον αὐτοῦ, ἐπελήφθη μετὰ πολλῶν ἄλλων καὶ τοῦ ἡμερολογιακοῦ ζητήματος καὶ ὥρισεν εἰδικὴν Ἐπιτροπὴν (ἀρ. 32) πρὸς μελέτην τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἐτιμήθη ἐκλεγείς μέλος τακτικὸν αὐτῆς, συνήλθεν ἐν Ρώμῃ τὸν Μάιον τοῦ 1922 καὶ προέβη εἰς σύνταξιν νέου ἡμερολογίου. Δυστυχῶς, ἔνεκα διαφόρων λόγων, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ μεταδῶμεν τότε ἐκεῖ καὶ παραστῶμεν αὐτοπροσώπως εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς. Διὰ νὰ μὴ μείνη ὅμως τὸ Ἔθνος καὶ ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐντελῶς ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιπροσωπείας καὶ οὐδεμιᾶς ἐν αὐτῇ φωνῆς καὶ προτάσεως, προκειμένου περὶ τόσον ἐνδιαφέροντος καὶ μεγάλου ζητήματος, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐκτέλεσιν ἐντολῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ὅπερ, κατ' ἀπόφασιν τῆς Ἱερᾶς αὐτοῦ Συνόδου, ἀνέθηκεν εἰς ἡμᾶς, ὅπως ἀνακοινώσωμεν εἰς τὴν εἰρημένην Ἐπιτροπὴν τὰς ἀπόψεις τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ ζητήματος, ἀπεστείλαμεν ἐκεῖ ἐκτενὲς ὑπόμνημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξεθέσαμεν διαφόρους γνώμας καὶ προτάσεις, σχετικὰς πρὸς τὰς ἀναγκαίας μεταρρυθμίσεις τοῦ ἡμερολογίου. Εὐτυχῶς, τὸ ὑπόμνημα τοῦτο, χαρακτηρισθὲν ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ ὡς «σπουδαῖον καὶ ἐνδιαφέρον», ἐδημοσιεύθη ἐξαιρετικῶς ὀλόκληρον εἰς τὰ Πρακτικὰ αὐτῆς· αἱ δὲ ἐν αὐτῷ προτάσεις ἡμῶν, ληφθεῖσαι σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν κατὰ τὰς σχετικὰς συζητήσεις, ἐγένοντο δεκταὶ καὶ συμπίπτουν πρὸς τὰς ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ληφθεῖσας ἀποφάσεις. (Transaction of the International Astronomical Union, vol. I, p. 182-189).

Εἰς τὸ τέλος τοῦ ὑπομνήματος ἡμῶν ἐγράφομεν, ὅτι, ὅπως φθάσωμεν εἰς πρακτικὸν ἀποτέλεσμα: «Τὸ νέον ἡμερολόγιον πρέπει νὰ ὑποβληθῇ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου » τῶν Ἑρευνῶν εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, ἥτις νὰ παρακληθῇ νὰ ἀναλάβῃ τὴν » ἐπιτυχίαν, διὰ τῆς ἐπιβολῆς καὶ τῆς δικαιοδοσίας αὐτῆς, τῆς παραδοχῆς αὐτοῦ ὄχι » μόνον ὑπὸ τῶν Χριστιανικῶν, ἀλλ' ὑπὸ πάντων τῶν πεπολιτισμένων Κρατῶν». Τὴν αὐτὴν σύστασιν ἀπήρθυναμεν καὶ βραδύτερον πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων (C. R. t. 166 p. 737). Σχετικὴν γνώμην εἶχομεν ἐκφράσει καὶ ἐν ἔτει 1919 εἰς τὸ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμετέρου ἡμερολογίου ὑπόμνημα ἡμῶν (Ἡ Ἐνότης τοῦ ἡμερολογίου, τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, «Ἐμπρὸς» 23 Ἰανουαρίου 1919).

Εὐτυχῶς, αἱ συστάσεις ἡμῶν αὗται δὲν ἀπέβησαν εἰς μάτην. Πράγματι, ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, διὰ τῆς σχετικῆς Ἐπιτροπῆς αὐτῆς (Commission Consultative et Technique des communications et du transit), θεωρήσασα, ὅτι ἡ ἔρευνα τῶν ἡμερολογιακῶν μεταρρυθμίσεων, συνετελεσθεῖσα τῆς ἀνάγκης τῆς ἐνότητος, τῆς ὀρθότητος καὶ τῆς πρακτικότητος τοῦ ἡμερολογίου, ἐνδιαφέρει σοβαρῶς τοὺς ἕρους τῶν διεθνῶν συναλλαγῶν καὶ συγκοινωνιῶν καὶ καθόλου τὴν διεθνῆ οἰκονομικὴν ζωὴν, καὶ ὅτι μία τῶν μεγαλητέρων δυσχερειῶν, εἰς τὰς ὁποίας προσκρούουν αὗται εἶναι

ἡ διαφορὰ τῶν μέτρων τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς, ἀπεφάσισε, κατ' Αὐγούστον τοῦ 1922, νὰ ἀναλάβῃ τὴν μελέτην τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου καὶ τῆς μονιμοποιήσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα. Ἀλλὰ, πρὶν ἢ προδῆ περαιτέρω, ἐθεώρησε πρέπον νὰ παρακαλέσῃ τὰς Ὑψηλὰς Ἐκκλησιαστικὰς Ἀρχάς: τὸν Πάπαν, τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Canterbury, νὰ ἀποστείλωσιν ἀντιπροσώπους, κατὰ τὴν σύνοδον τῆς εἰρημένης Ἐπιτροπῆς τοῦ θέρους τοῦ 1923, ὅπως συμβουλευθῇ αὐτοὺς μὴ τυχὸν ὑφίστανται δυσχέρειαι ἐκκλησιαστικαί, ἀντιτιθέμεναι εἰς τὴν πραγματοποιήσιν τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου.

Ἡ Ἐπιτροπὴ συνήλθεν ὄντως ἐν Γενεύῃ τῇ 30 Αὐγούστου 1923 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ διπλωμάτου κ. Fernandez y Medina, παρόντων, πλὴν τῶν τακτικῶν μελῶν αὐτῆς, καὶ τοῦ Αἰδ. Gianfranceschi, Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας «dei nuovi Lincei» ὡς ἀντιπροσώπου τῆς Α. Π. τοῦ Πάπα, Δ. Αἰγινήτου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὡς ἀντιπροσώπου τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ Αἰδ. T. E. R. Phillips, Γραμματέως τῆς R. Astr. Society τοῦ Λονδίνου, ὡς ἀντιπροσώπου τῆς Α. Μ. τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Canterbury.

Κατὰ τὴν πρώτην ταύτην συνεδρίαν τῆς Ἐπιτροπῆς, τῇ προσκλήσει τοῦ Προέδρου αὐτῆς, εἰσηγήθημεν ἡμεῖς, διὰ μακρῶν λεπτομερῶς, τὰ τοῦ ἡμερολογιακοῦ ζητήματος, ἀνεπτύξαμεν τὸ ἱστορικὸν αὐτοῦ, τὰς ἐκάστοτε ἀπὸ αἰῶνων ἤδη προταθείσας μεταρρυθμίσεις τοῦ ἡμερολογίου, τὰς ἀντιρρήσεις καὶ τὰς ποικίλας πολιτικάς, θρησκευτικάς καὶ ἐκκλησιαστικάς δυσχερείας, πρὸ τῶν ὁποίων προσέκρουον αὐται, τὴν σχετικὴν πρὸς τὴν ἡμερολογιακὴν μεταρρύθμισιν ἀπόφασιν τοῦ Πανορθόδοξου Συνεδρίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἔτους 1923 καὶ τὰ κυριώτερα ἐλαττώματα τοῦ ἰσχύοντος ἡμερολογίου. Ἀφοῦ δέ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν κειμένων ἀπεδείξαμεν ὅτι, ἡ ἄρσις τῶν ἐλαττωμάτων αὐτῶν καὶ ἐν γένει ἡ μεταρρύθμισις τοῦ ἡμερολογίου δὲν ἀντίκειται οὔτε εἰς δογματικούς, οὔτε εἰς κανονικούς λόγους καί, ἐπομένως, ὅτι οὐδὲν σοβαρὸν ἐκκλησιαστικὸν πρόσκομμα ὑφίσταται κατὰ τῆς μεταρρυθμίσεως ταύτης, κατελήξαμεν εἰς τὴν ἐξῆς πρότασιν: «Διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς πρακτικὸν ἀποτέλεσμα, εἶναι ἀπαραίτητον, συνεπεῖα τοῦ μεγίστου ἀριθμοῦ τῶν πανταχόθεν προτεινομένων σχεδίων μεταρρυθμίσεων, ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν νὰ προτείνῃ πρὸς ἐξέτασιν εἰς τὰς διαφόρους Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰ διάφορα Κράτη ὀρισμένον σχέδιον καὶ ζήτησιν τὰς ἐπ' αὐτῶν γνώμας καὶ προτάσεις των. Ἡ μελέτη τῶν ἀπαντήσεων τούτων ὑπ' αὐτῆς τῆς Ἐπιτροπῆς ἢ ὑπὸ εἰδικῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς, θὰ κατέληγεν εὐκόλως εἰς ὀριστικὸν σχέδιον, τὸ ὅποιον θὰ ἠδύνατο νὰ γείνη δεκτὸν παρ' ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου. Δοθέντος δέ, ὅτι ὑπάρχει ἤδη ὀριστικὸν σχέδιον, συνταχθὲν ἐν Ρώμῃ ὑπὸ τῆς ἐκεῖ τῇ 1922 συνεληθούσης Ἐπιτροπῆς (32) τῆς Διεθνοῦς Ἀστρονομικῆς Ἐνώσεως τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐρευνητῶν, ἤτοι ὑπὸ τῶν ἀρμοδιωτέρων

»πρὸς τοῦτο ἐπιστημόνων, φρονοῦμεν, ὅτι ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν θὰ ἠδύνατο νὰ
»προτείνῃ τὸ σχέδιον τοῦτο ὡς βάσιν μελέτης». (Procès Verbal de la 5e Session, p. 31).

Τὴν ἡμετέραν γνώμην περὶ μὴ ὑπάρξεως κανονικῶν καὶ δογματικῶν λόγων
κατὰ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου συνεμερίσθησαν καὶ ὑπεστήριξαν κατόπιν
καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δύο ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ἡ δὲ ἀνωτέρω πρότασις ἡμῶν, διὰ
μακρῶν συζητηθεῖσα καὶ υἰοθετηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Προεδρείου, ἐγένετο παμφηφεί δεκτὴ
ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς, ἥτις ἐν τέλει προέβη καὶ εἰς τὴν ἐξῆς γενικὴν ἀπόφασιν:

1^{ον}) Ὅτι, ἀπὸ δογματικῆς ἀπόψεως, ἡ ἔρευνα μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου
τόσον ὡς πρὸς τὴν μονιμοποίησιν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὸ
γενικώτερον ζήτημα τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου, δὲν προσ-
κρούει εἰς δυσχερείας ἀνυπερβλήτους.

2^{ον}) Ὅτι οὐδεμία μεταρρυθμίσις τοῦ ἡμερολογίου, καὶ ἰδίως οὐδεμία ἀπόφασις
σχετικὴ πρὸς τὴν μονιμοποίησιν τοῦ Πάσχα, εἶναι δυνατὴ ἄνευ συναινέσεως τῶν
ἐνδιαφερομένων Ἐκκλησιαστικῶν Ἀρχῶν.

3^{ον}) Ὅτι αἱ μεταβολαὶ τῶν ὑφισταμένων παραδόσεων τότε μόνον εἶναι παρα-
δεκταί, ὅταν ζητοῦνται ὑπὸ τῆς δημοσίας γνώμης, χάριν βελτιώσεων τοῦ δημοσίου
βίου καὶ τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων.

Ἀποφασίζει, ἐπομένως, νὰ συνεχίσῃ τὴν ἔρευναν τοῦ ζητήματος, διὰ τοῦ
διορισμοῦ Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν κ. κ. J. van Eysina, μέλους
τῆς Commission Consultative et Technique, Δ. Αἰγινήτου, Gianfranceschi,
Phillips, Bigourdan, πρώην Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἡμερολογίου τῆς
Διεθνoῦς Ἀστρονομικῆς Ἐνώσεως καὶ W. H. Booth, Προέδρου τοῦ Διεθνoῦς
Ἐμπορικoῦ Ἐπιμελητηρίου. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη θὰ ἀναλάβῃ τὴν ἔρευναν τῶν
ζητημάτων τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου, λαμβάνουσα ὡς ἀφετηρίαν τὸ
σχέδιον, τὸ συνταχθὲν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Διεθνoῦς Ἐνώσεως ἐν Ρώμῃ τὸν
Μάιον τοῦ 1922, ὡς καὶ τὰς προτάσεις τοῦ Διεθνoῦς Ἐμπορικoῦ Ἐπιμελητηρίου
εἰς τὸ ἐν Λονδίῳ Συνέδριον τὸν Ἰούνιον τοῦ 1921.

Ἡ παροῦσα ἀπόφασις θὰ ἀνακοινωθῇ εἰς ὅλας τὰς Κυβερνήσεις καὶ τὰς
ἐνδιαφερομένας Ἐκκλησιαστικὰς Ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι θὰ παρακληθοῦν νὰ ἀνακοινώσουν
εἰς τὴν εἰδικὴν Ἐπιτροπὴν, πρὸ τῆς 1^{ης} Μαρτίου 1924, τὰς παρατηρήσεις καὶ προ-
τάσεις των. (Procès Verbal de la 5e Session, Annex 7e, p. 32).

Συμφώνως πρὸς τὴν ἀπόφασιν ταύτην, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1923, ὁ Γενικὸς
Γραμματεὺς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἀπηύθυνεν ὄντως πρὸς ὅλας τὰς Κυβερνήσεις
καὶ τὰς Ἐκκλησιαστικὰς Ἀρχάς Ἐγκύκλιον, διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτησε τὰς γνώμας
αὐτῶν ἐπὶ τοῦ σχεδίου τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Δ. Ἀστρ. Ἐνώσεως, τοῦ περιέχοντος τὰς
ἐξῆς θεμελιώδεις μεταρρυθμίσεις:

1^{ov}) Ἀποδοχὴν μονίμου ἡμερολογίου, περιέχοντος 52 ἀκεραίας ἐβδομάδας μετὰ μίας ἢ δύο ἡμερῶν λευκῶν (ἐμβολίμων ἢ ἐπαγομένων, ἦτοι ἐκτὸς τῆς ἐβδομάδος καὶ ἄνευ ἡμερομηνίας).

2^{ov}) Διαίρεσιν τῶν ὑπολοίπων 364 ἡμερῶν τοῦ ἔτους εἰς 4 ἴσα μέρη, ἐξ 91 ἡμερῶν ἕκαστον, ἦτοι εἰς δύο μῆνας ἐκ 30 καὶ ἓνα ἐκ 31 ἡμερῶν.

3^{ov}) Τοποθέτησιν τῆς 1^{ης} Ἰανουαρίου εἰς τὴν ἡμέραν, τὴν κατεχομένην ἤδη ὑπὸ τῆς 22^{ης} Δεκεμβρίου (ἀρχὴ τῆς χειμερινῆς τροπῆς).

4^{ov}) Μονιμοποίησιν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα.

Μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς Ἐγκυκλίου ταύτης, ἡ ὑπὸ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν διορισθεῖσα εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ ἡμῶν συνήλθεν εἰς τρεῖς διαφόρους συνόδους τὸν Μάιον τοῦ 1924 ἐν Παρισίοις, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1925 καὶ ἐσχάτως τὸν Ἰούνιον τοῦ 1926 ἐν Γενεύῃ. Κατὰ τὴν σύνοδον τοῦ 1924, ἀφοῦ συνεζήτησεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὰς χρησιμωτέρας καὶ ἀναγκαιότερας μεταρρυθμίσεις, δὲν προέβη εἰς οὐδεμίαν ὀριστικὴν ἐπ' αὐτῶν ἀπόφασιν· ἐθεώρησε δὲ ὅτι, πρὶν ἢ ἐξετάσῃ βαθύτερον καὶ λεπτομερέστερον τὰς διαφόρους ἡμερολογιακὰς μεταρρυθμίσεις, πρέπει νὰ γνωρίσῃ ἰδίως τὰς γνώμας διαφόρων διεθνῶν Ὄργανισμῶν καὶ νὰ καλέσῃ, ὅπως ἐκθέσωσι πρὸ αὐτῆς τὰς σχετικὰς ἰδέας των, ἀντιπροσώπους διαφόρων Ἐκκλησιῶν, ὡς Διαμαρτυρομένων, Ἑβραίων κλπ., αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχον μέχρι τοῦδε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκθέσωσι προφορικῶς τὰς σχετικὰς ἀντιλήψεις των. Κατὰ τὴν ἐν Γενεύῃ, τὸ 1925, δευτέραν σύνοδον αὐτῆς, ἡ Ἐπιτροπὴ ἀφοῦ ἤκουσε τὰς γνώμας τοῦ κ. Α. Keller, ἀντιπροσώπου πολυαριθμῶν Διαμαρτυρομένων Ἐκκλησιῶν καὶ τὰς ἀνακοινώσεις πολλῶν μεγάλων ραββίνων, ἐκ διαφόρων χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς προερχομένων, ἀπεφάσισε νὰ ἀναμείνῃ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ληφθεισῶν ἀπαντήσεων, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ζήτημα τῆς μονιμοποιήσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, σχετικῶς πρὸς τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ὡς καὶ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ὄρους τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Κατὰ τὴν τρίτην καὶ τελευταίαν ἐν Γενεύῃ, κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1926, σύνοδον αὐτῆς, ἡ Ἐπιτροπὴ, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὰς πανταχόθεν τοῦ κόσμου εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτῆς σταλεῖσας πολυαριθμούς ἀπαντήσεις, τὰ ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς ὑποβληθέντα πλείστα ἡμερολογιακὰ σχέδια, τὰ ὑπὸ τοῦ Διεθνoῦς Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου συλλεγέντα ὑπομνήματα, σχέδια καὶ λοιπὰ σχετικὰ στοιχεῖα, τὰς ἐνώπιον αὐτῆς γενομένας προφορικὰς ἀνακοινώσεις, μεθοδικῶς πάντα ταῦτα, ὑπὸ τοῦ Γραφείου τῆς Commission Consultative κατατεταγμένα, τὰς ἐπ' αὐτῶν ἰδιαιτέρως μελέτας τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ τὰς προγενεστέρας σχετικὰς ἐν αὐτῇ συζητήσεις καὶ ἐρεῦνας, προέβη εἰς ὀριστικὰς ἀποφάσεις, ἀποχωρίσασα τὸ ζήτημα τῆς μονιμοποιήσεως τοῦ Πάσχα ἀπὸ τοῦ τῆς γενικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἔλαβε μέγαν ἀριθμὸν, 185 ἐν ὄλῳ, σχεδίων μεταρρυθμίσεων,

προερχομένων ἐξ ὄλων σχεδὸν τῶν χωρῶν τοῦ κόσμου, μεταξὺ τῶν ὁποίων 3 ἐξ Ἑλλάδος. Τὸ πλῆθος δὲ καὶ ἡ σπουδαιότης τῶν σχεδίων τούτων δεικνύει τὸ μέγα ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ πανταχοῦ τοῦ πολιτισμένου κόσμου τὸ ζήτημα τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου. Οὕτως ἡ Ἐπιτροπὴ ἠδυνήθη νὰ λάβῃ γνώσιν ὄλων τῶν ἐπιτυχῶν καὶ πρακτικῶν ἡμερολογιακῶν συνδυασμῶν καὶ προτάσεων ἔχουσα δὲ ὑπ' ὄψιν αὐτῆς τὰς γνώμας τῶν Κυβερνήσεων καὶ τῶν διαφόρων ἐνδιαφερομένων Διεθνῶν Ὄργανισμῶν καὶ εἰδικότητων, ἠδυνήθη νὰ ἐκτιμῆσῃ δεόντως, δι' ἐπισταμένης μελέτης καὶ παραβολῆς πάντων τῶν στοιχείων τούτων, πλὴν τῆς πραγματικῆς ἀξίας τῶν ὑποβληθέντων σχεδίων καὶ προταθειῶν μεταρρυθμίσεων, καὶ τὴν πιθανότητα τῆς παραδοχῆς αὐτῶν ὑπὸ τῆς γενικῆς κοινῆς γνώμης τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Ὅθεν ἡ Ἐπιτροπὴ ἐθεώρησεν, ὅτι ὤφειλε νὰ καθορίσῃ τὰ ἐγερθέντα προβλήματα, καὶ ἀφοῦ ἀπορρίψῃ ἐν πρώτοις ἐκεῖνας τῶν προταθειῶν μεταρρυθμίσεων, αἱ ὁποῖαι δὲν ἦσαν πραγματικῶς χρήσιμοι καὶ πρακτικαί, νὰ προβῇ κατόπιν εἰς τὰς σχετικὰς πρὸς τὰς λοιπὰς ἀποφάσεις τῆς.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἔλαβε μέγα πλῆθος ἀπαντήσεων εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτῆς ἐκ μέρους τῶν Κυβερνήσεων ὄλων τῶν πολιτισμένων Κρατῶν, τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν καὶ πλείστων ἄλλων ἀρμοδίων Ἀρχῶν καὶ ἐνδιαφερομένων Διεθνῶν Ὄργανισμῶν.

Εἴκοσι τρεῖς Κυβερνήσεις ἀπήντησαν, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδεμία ἐναντίον τῆς μονιμοποιήσεως τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα· ἡ δὲ πλειοψηφία αὐτῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτὰς ἀρμοδίων ἐκπαιδευτικῶν Ἀρχῶν ἐξεφράσθη κατηγορηματικῶς καὶ μετὰ πολλῶν σοβαρῶν ἐπιχειρημάτων ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς ταύτης, ὡς ἀπαραιτήτου καὶ λίαν χρήσιμου διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς διαρκείας τῶν τριμήνων μαθημάτων, τὴν ἐπιτυχὴ διάταξιν τῶν προγραμμάτων καθόλου, τὸν κανονισμὸν τῶν διακοπῶν καὶ ἐν γένει τὴν ἐπιτυχῆ ὀργάνωσιν καὶ λειτουργίαν τῆς Ἐκπαιδεύσεως. Ἰδίως αἱ Διευθύνσεις τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ὑπεστήριξαν ἐντόνως, ὅτι ἡ μονιμοποίησις τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα παρουσιάζει μεγάλα πλεονεκτήματα, διότι τὰ προγράμματα τῆς διδασκαλίας θὰ εἶναι τότε καθ' ὅλα τὰ ἔτη τὰ αὐτά, καὶ καλλιτέρα διανομὴ τῶν διαφόρων περιόδων τῶν μαθημάτων ἐπὶ τοῦ συνόλου τοῦ ἔτους καθίσταται οὕτω δυνατή.

Αἱ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι ἀνεκοίνωσαν, ὅτι δὲν ὑφίστανται ὄντως δογματικοὶ λόγοι, παρακωλύοντες τὴν μονιμοποίησιν τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα· αἱ πλείστα δὲ ἐξ αὐτῶν ἐδήλωσαν, ὅτι ἦσαν διατεθειμέναι νὰ δεχθῶσιν αὐτήν, ἐὰν καὶ αἱ λοιπαὶ Ἐκκλησίαι τὴν ἀπεδέχοντο συγχρόνως.

Ἡ Α. Π. ὁ Πάπας, δι' ἐπιστολῆς του ἀπὸ 7 Μαρτίου 1924 τοῦ ἐν Βέρνη Ἀποστολικοῦ Πρέσβευς αὐτοῦ, ἀνεκοίνωσεν, ὅτι ἡ μονιμοποίησις τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα, ἂν καὶ δὲν ἐγείρει δογματικὰς δυσχερείας, θίγει ὅμως καθιερωμένας παραδόσεις, τῶν ὁποίων δὲν εἶναι οὔτε ὀρθόν, οὔτε παραδεκτὸν νὰ ἀπομακρυνθῶμεν ἄνευ σοβαρῶν

λόγων παγκοσμίου ενδιαφέροντος ὄθεν, ἐὰν ἀπεδεικνύετο, ὅτι τὸ γενικὸν καλὸν ἀπαιτεῖ μεταβολὴν τινὰ τούτων, ἢ Ἀγία Ὁδὸς δὲν θὰ ἐξήταζε τὸ ζήτημα ἄνευ προηγουμένης συναινέσεως τῆς προσεχοῦς Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἀλλ' ἡ ὑπὲρ τῆς μονιμοποιήσεως παγκόσμιος σχεδὸν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, συμφωνία εἶναι τόσον πειστική, ὅτι πρόκειται ὄντως περὶ γενικοῦ καλοῦ, ὥστε δὲν ἐπιτρέπεται ἀμφιβολία, ὅτι καὶ ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία δὲν θὰ ἀντιταχθῆ εἰς τὴν πραγματοποίησιν αὐτοῦ.

Ἡ Α. Θ. Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, δι' ἐπιστολῆς αὐτοῦ τῆς 18 Φεβρουαρίου 1924, ἀνεκοίνωσεν, ὅτι τὸ Πανορθόδοξον Συνέδριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπεφάσισεν, ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν κοινῆς συμφωνίας τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἦτο πρόθυμος νὰ ἀποδεχθῆ τὴν μονιμοποίησιν τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα.

Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία, κατ' ἀπόφασιν τῆς Συνόδου αὐτῆς, ἀπὸ 28 Ἀπριλοῦ 1925, ἐξέφρασε τὴν ἐξῆς γνώμην:

1^{ον}) Ὅτι δὲν ὑπάρχει οὐδεὶς δογματικὸς λόγος, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου θὰ ἠδύνατο ἡ Ἐκκλησία νὰ στηριχθῆ, ὅπως ἀντιταχθῆ εἰς τὴν ἐκλογὴν μονίμου ἡμερομηνίας διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα· ἀλλ' ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας δὲν θὰ συνήνει εἰς τὴν μεταρρυθμίσιν ταύτην ἄνευ τῆς συναινέσεως καὶ τῶν λοιπῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν.

2^{ον}) Ὅτι ἡ τοιαύτη ἡμερομηνία ἔπρεπε νὰ ἦναι μία Κυριακὴ τοῦ Ἀπριλοῦ, διάμεσος μεταξὺ τῶν σημερινῶν ὁρίων τῆς μεταβολῆς.

3^{ον}) Ὅτι εἶναι σπουδαῖον νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, ἐν τῇ ἐκλογῇ ταύτῃ, τὸ σύνολον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους καὶ ἰδίως ἡ γενικὴ μεταρρυθμίσιν τοῦ ἡμερολογίου.

Αἱ Εὐαγγελικαὶ Ἐκκλησίαι τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Γερμανίας παρεδέχθησαν ὁμοίως τὴν ἀρχὴν τῆς μονιμοποιήσεως, ὡς καθιερούσαν γενικὴν συμφωνίαν ἐπὶ τῆς χρονολογίας τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα.

Αἱ διαμαρτυρόμεναι Ἐκκλησίαι τῆς Ἑλβετίας ἐδήλωσαν, ὅτι ἡ μονιμότης τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα ἦτο ἡ μᾶλλον ἐπείγουσα καὶ ἡ μᾶλλον σπουδαία μεταρρυθμίσιν.

Αἱ πλεῖστοι δὲ τῶν λοιπῶν διαμαρτυρομένων Ἐκκλησιῶν ἐδήλωσαν διὰ τοῦ κ. Keller ὅτι δὲν διαδλέπουν οὐδεμίαν δυσχέρειαν καὶ οὐδὲν τὸ ἄτοπον εἰς τὴν μονιμοποίησιν τοῦ Πάσχα. Προσέθηκε δὲ οὗτος, ὅτι οὐδεμία Διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία καὶ ἐξ αὐτῶν ἀκόμη, τὰς ὁποίας δὲν ἀντιπροσωπεύει, θὰ ἦτο ἐναντία εἰς μεταρρυθμίσιν χρήσιμον εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.

Πρὸς τούτοις, ὁ Ἐμπορικὸς καὶ Βιομηχανικὸς κόσμος, αἱ διευθύνσεις τῶν σιδηροδρόμων τῶν διαφόρων Κρατῶν καὶ τὰ μεγάλα πρακτορεῖα περιηγήσεων ἐχαρακτήρισαν ὡς ἀναγκαίαν τὴν μονιμοποίησιν τοῦ Πάσχα· τὸ ἕξ Διεθνὲς Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον, εἰς ἐπανειλημμένα Συνέδρια αὐτοῦ, ἤξιωσεν αὐτὴν ἐπιμόνως ὡς ἐπιγούσαν καὶ ἀπαραίτητον διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν.

Ἰσχυρὸς ὑπὲρ τῆς μονιμοποιήσεως λόγος εἶναι καὶ ὅτι αὕτη, καθιερούσα τὸν σύγχρονον ὑπὸ ὄλων τῶν Χριστιανῶν ἑορτασμὸν τοῦ Πάσχα καὶ τῶν λοιπῶν κινητῶν ἑορτῶν, καταργεῖ τὰς ἐπιζημίαις εἰς τὸν κόσμον διπλᾶς ἑορτὰς καὶ πραγματοποιεῖ τὴν ἐντολὴν τῆς ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἣτις ρητῶς διέταξεν, ὅπως ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ *εορτάζωσι συγχρόνως τὴν μεγάλην ἑορτὴν τοῦ Πάσχα.*

Ἡ Ἐπιτροπὴ, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν ἀπαντήσεων εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτῆς εἶναι εὐνοϊκῆ ὑπὲρ τῆς μονιμοποιήσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, εἰς ἡμερομηνίαν ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὴν δευτέραν Κυριακὴν τοῦ Ἀπριλίου, ἀπεδέχθη καὶ υἱοθέτησε τὴν γνώμην αὐτήν. Φρονεῖ ὅμως, ὅτι χρῆζει αὕτη διορθώσεώς τινος. Διότι, ἐὰν τὸ Πάσχα ὠρίζετο ἀπλῶς εἰς τὴν δευτέραν Κυριακὴν τοῦ Ἀπριλίου, θὰ ἠδύνατο νὰ πέσῃ ἐνίοτε τὴν 8 Ἀπριλίου ἐν ταιαύτῃ ὅμως περιπτώσει ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ θὰ συνέπιπτε μετὰ τῆς Κυριακῆς τῶν Παθῶν (*Dimanche de la Passion* κατὰ τοὺς Καθολικούς), τῆς προτελευταίας δηλαδὴ τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Πρὸς ἀποφυγὴν τούτου, ἡ Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν *Κυριακὴν, ἣτις ἔπεται τοῦ δευτέρου Σαββάτου τοῦ Ἀπριλίου*, ἣτις παρουσιάζει τὰ αὐτὰ πλεονεκτήματα ἄνευ τῆς εἰρημένης ἄνω δυσχερείας.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γενικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ ἡμερολογίου, ἡ Ἐπιτροπὴ, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν καὶ μελετήσασα ἐπισταμένως τὰ εἰς αὐτὴν ὑποβληθέντα ἡμερολογιακὰ σχέδια, τὰ ὁποῖα ἔχουν οὐ μόνον ἰδίαν θεωρητικὴν ἀξίαν καὶ πρακτικὴν χρησιμότητα ἀλλὰ καὶ πιθανότητα γενικῆς παραδοχῆς ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης, προέδωκε εἰς τὰς ἐξῆς ἀποφάσεις:

1^{ον}) **Ἀρχὴ τοῦ ἔτους.** Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀδυνατεῖ νὰ συστήσῃ τὴν μεταφορὰν τῆς 1^{ης} Ἰανουαρίου εἰς τὴν 22^{αν} Δεκεμβρίου, ἥτοι εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς χειμερινῆς τροπῆς, διότι τὸ ἐκ τῆς μεταφορᾶς αὐτῆς προκύπτον θεωρητικὸν ἐντελῶς πλεονέκτημα δὲν ἀντισταθμίζει τὰς ἐκ τοῦ ἐντεῦθεν ἀλλαγῆς τῶν 10 ἡμερῶν ἀνωμαλίας καὶ διαταραξίαις, ἰδίως δια τοὺς τόπους, οἱ ὁποῖοι πρὸ μικροῦ ἐδέχθησαν τὴν γρηγοριανὴν χρονολογίαν ἐν τῷ ἡμερολογίῳ των.

2^{ον}) **Διάρκεια τοῦ ἔτους.** Ἡ Ἐπιτροπὴ θεωρεῖ, ὅτι δὲν δύναται νὰ συστήσῃ τροποποίησιν τῆς διὰ τοῦ γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου κανονιζομένης διάρκειας τοῦ ἔτους· διότι ἡ διάρκεια, ἡ διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ κανόνος τῶν δισέκτων ἐτῶν ὀριζομένη, παρουσιάζει ἀκρίβειαν ἀρκετὴν ἐπὶ πολὺ καὶ δι' ὅλας τὰς ἀνάγκας. Πράγματι, δὲν εἶναι οὔτε χρήσιμον οὔτε πρακτικὸν νὰ ἀντικαταστήσωμεν τὸν παγκοσμίως σχεδὸν ἐν χρήσει τοῦτον κανόνα δι' ἄλλου ἀκρίβεστερου, διὰ νὰ διορθώσωμεν τὴν δι' αὐτοῦ κανονιζομένην διάρκειαν τοῦ ἔτους· τοῦτο θὰ ἦτο ματαιοπονία, ὅχι μόνον διότι πρόκειται περὶ διαφορᾶς μιᾶς ἡμέρας μετὰ 20 αἰῶνας, ἀλλὰ κυρίως διότι δὲν εἴμεθα

κὰν βέβαιοι, ὅτι ὁ νέος κανὼν θὰ ἦναι ἀκριβέστερος τοῦ παλαιοῦ, ἀφοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸν στηρίξωμεν ἐπὶ βεβαίων ἐπιστημονικῶν στοιχείων τῆς ἀκριβοῦς διαρκείας τοῦ ἔτους.

3^{ον}) **Μεταβολὴ τοῦ ὀνόματος τῶν μηνῶν.** Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐθεώρησεν, ὅτι, ἂν καὶ ἡ μεταβολὴ αὕτη, ἰδίως ἡ σχετικὴ πρὸς τοὺς τέσσαρας τελευταίους μῆνας, εἶναι λογικὴ, θὰ ἀπήντα ὅμως μεγάλας ἀντιστάσεις, χωρὶς νὰ παρουσιάσῃ ἀντίστοιχον πρακτικὴν χρησιμότητα.

4^{ον}) **Διάρκεια τῶν μηνῶν.** Ἡ Ἐπιτροπὴ φρονεῖ, ὅτι ὁ κανονισμὸς τῆς διαρκείας τῶν μηνῶν οὕτως, ὥστε ἕκαστον τρίμηνον νὰ ἀποτελεῖται ἐκ δύο μηνῶν ἐκ 30 καὶ ἑνὸς μηνὸς ἐκ 31 ἡμερῶν μεθ' ἑνὸς ἢ δύο τριμήνων (ἔτη δίσεκτα) ἐκ μιᾶς ἀκόμη συμπληρωματικῆς ἡμέρας, θὰ ἔχῃ πραγματικὰ πλεονεκτήματα διὰ τὰς στατιστικάς, τὸ Χρηματιστήριον, τοὺς τραπεζιτικούς λογαριασμούς, τὰ ἐνοίκια, τοὺς μετεωρολογικούς μέσους ὄρους καὶ τὰς συναλλαγὰς ἐν γένει. Ἡ μεταρρύθμισις δὲ αὕτη, ἐνῶ δὲν προσκρούει μεγάλως εἰς τὰς ἡμερολογιακὰς παραδόσεις καὶ δὲν ἐγείρει οὐδεμίαν θρησκευτικὴν ἢ ἄλλην οἰανδήποτε ἀντίρρησην, παρέχει αἰσθητὰς πρακτικὰς ὑπηρεσίας. Τὸ μόνον ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἐξ αὐτῆς γεννᾶται καὶ τὸ ὁποῖον ἠγέρθη ἄλλως εἰς διαφόρους ἀπαντήσεις, εἶναι: ἐὰν τὰ πλεονεκτήματα αὐτῆς, αἰσθητῶς μικρότερα τῶν ὑπὸ τῶν δύο ἐπομένων συστημάτων παρεχομένων, δικαιολογοῦν τὴν προτίμησιν μόνης τῆς τριαυτῆς μεταβολῆς.

5^{ον}) **Μονιμότης τοῦ ἡμερολογίου.** Τὸ ἰσχύον ἤδη ἡμερολόγιον δὲν εἶναι μόνιμον, ἦτοι δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ κατ' ἔτος· τὸ ἐλάττωμα δὲ τοῦτο θεωρεῖται ὡς ἐν τῶν σπουδαιότερων αὐτοῦ. Διότι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἔτους, ὡς καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν διαφόρων μηνῶν, δὲν πίπτει πάντοτε κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος καὶ, ἐπομένως, αἱ διάφοροι ἡμερομηνίαι δὲν ἀντιστοιχοῦν ἐν αὐτῷ κατ' ἔτος εἰς τὰς αὐτὰς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος. Ἐντεῦθεν αἱ ἡμερομηνίαι τῶν περιοδικῶν ἐργασιῶν, ὡς τῆς ἐνάρξεως τῶν Βουλῶν, τῶν Δικαστηρίων, τῶν Ἐμπορικῶν πανηγύρεων κλπ., δὲν δύνανται νὰ ὀρισθῶσιν ἐκ τῶν προτέρων ἄπαξ διὰ παντὸς ἀκριβῶς, διότι δυνατόν νὰ πέσωσιν εἰς Κυριακὴν ἢ ἄλλην ἐορτάσιμον ἡμέραν· ἐὰν δὲ ὀρισθῶσι δι' ὀρισμένην ἡμέραν ὀρισμένης ἐβδομάδος, ἡ ἡμερομηνία αὐτῆς δὲν θὰ ἦναι ἀμετάβλητος. Ἐνῶ, ἐὰν τὸ ἡμερολόγιον ἦτο μόνιμον, θὰ ἔπιπτον αὐταὶ πάντοτε εἰς τὰς αὐτὰς ἡμερομηνίας καὶ εἰς τὰς ἰδίας ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος. Ἀφ' ἑτέρου, αἱ ἐβδομάδες δὲν πίπτουν ὁμοίως εἰς τὰς διαφόρους τριμηνίας τοῦ ἔτους· ἐντεῦθεν περιπλοκαὶ εἰς τὰς λογιστικὰς ἐργασίας, τὰς στατιστικὰς κλπ. Πρὸς τούτοις ἡ 1^η, ἡ 15^η καὶ ἡ 30^η τῶν μηνῶν εἶναι ἐνίοτε Κυριακαὶ καὶ, ἐπομένως, δὲν εἶναι δυνατόν κατ' αὐτὰς νὰ ἐξελεγχθῇ ἀμέσως ὀλόκληρος ἡ ἐργασία τῶν προηγουμένων μηνῶν καὶ τριμηنيῶν καὶ νὰ γείνωσιν

ἀμέσως αἱ διάφοροι παραβολαί, αἱ τόσον ἀναγκαῖαι εἰς τὴν κανονικὴν πορείαν τῶν ἐργασιῶν καὶ τῶν ὑποθέσεων. Κατὰ δὲ τὴν 15^{ην} καὶ 30^{ην} τοῦ μηνός, καθ' ἃς γίνονται πολλαὶ καὶ ποικίλαι πληρωμαί, ἐὰν τύχη νὰ ἴηται αὗται Κυριακαί, αἱ πληρωμαὶ ἐπιβραδύνονται. Σπουδαῖον ἐλάττωμα, ἀπὸ ἐμπορικῆς καὶ στατιστικῆς ἀπόψεως, εἶναι καὶ ὅτι τὰ ἔτη δὲν περιέχουν τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ὠρισμένων ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδος, οὔτε εἶναι, ἀπὸ στατιστικῆς ἀπόψεως, πράγματι ἀκριβῶς παραβλητὰ πρὸς ἄλληλα, καθὼς καὶ τὰ ἐξάμηνα, τὰ τρίμηνα καὶ οἱ μῆνες ἔτους τινὸς πρὸς ἄλλο.

Πρὸς ἄρσιν τῶν ἐλαττωμάτων τούτων προτείνονται δύο συστήματα ἡμερολογίου: τὸ μὲν περιέχει 12 μῆνας ἐκ 30 καὶ 31 ἡμερῶν, τὸ δὲ ἄλλο 13 μῆνας ἐξ 28 ἡμερῶν, ἀμφοτέρω δὲ μετὰ μιᾶς ἢ δύο (δίσσεκτα ἔτη) λευκῶν (ἐπαγομένων) ἡμερῶν, ἧτοι ἐκτὸς ἐβδομάδος καὶ ἡμερομηνίας. Τὰ ἡμερολόγια αὐτὰ ἔχουν τὸ πλεονέκτημα τῆς ἰσότητος καὶ κανονικότητος τῶν ὑποδιαίρέσεων τοῦ ἔτους καὶ μάλιστα πληρέστερον τῆς προηγουμένης μεταρρυθμίσεως (ὑπ' ἀριθ. 4) πρὸς δὲ καὶ τὴν σπουδαιοτάτην ἰδιότητα τῆς μονιμότητος· ἀλλ' ἀμφοτέρω παρουσιάζουν, πλὴν τῶν πλεονεκτημάτων, καὶ ἱκανὰ σοβαρὰ μειονεκτήματα καὶ ἐγείρουν σπουδαίας ἀντιρρήσεις ἐκ μέρους ἐκκλησιαστικῶν τινῶν κέντρων, ἰδίως διαμαρτυρομένων καὶ Ἰουδαϊκῶν, κυρίως ἐναντίον τῆς εἰσαγωγῆς τῶν λευκῶν ἡμερῶν, αἱ ὁποῖαι διακόπτουν τὴν ἀπὸ χιλιετηριδίων ὑφισταμένην συνέχειαν τῆς ἐβδομάδος.

Εἰς τὸ σύστημα τῶν 12 μηνῶν, αἱ τριμηνία καὶ αἱ ἐξαμηνία ἔχουν τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἡμερῶν, καὶ ἕκαστος μὴν δύναται νὰ ἔχη τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἐργασίμων ἡμερῶν· ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου, οἱ μῆνες δὲν εἶναι ὅλοι ἴσοι καὶ δὲν περιέχουν τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἐβδομάδων καί, ἐπομένως, ἐκάστη ἡμερομηνία δὲν πίπτει κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ἢ δὲ παραβολὴ τῶν ἡμερομηνιῶν καὶ τῶν στατιστικῶν πρὸς τὰς προγενεστέρας εἶναι ἀπλουστέρα τῶν ἐν τῷ συστήματι τῶν 13 μηνῶν, ἀλλὰ πολυπλοκωτέρα τῆς ἐν τῇ ἄνω ὑπ' ἀριθ. 4 μεταρρυθμίσει.

Εἰς τὸ σύστημα τῶν 13 μηνῶν, ὅλοι οἱ μῆνες ἔχουν τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἡμερῶν καὶ ἀκεραίων ἐβδομάδων, καὶ ἐκάστη ἡμερομηνία, καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος· αἱ περίοδοι τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν ἡμερομισθίων ἀντιστοιχοῦν ἀκριβῶς εἰς τὰς περιόδους τῶν δαπανῶν, ἢ δὲ ἰσότης ὄλων τῶν μηνῶν διευκολύνει μεγάλως τὰς στατιστικάς. Ἐφ' ἑτέρου ὁμοίως, ὁ ἀριθμὸς 13 τῶν μηνῶν τοῦ ἔτους δὲν διαιρεῖται ἀκριβῶς διὰ τῶν ἀριθμῶν 2, 3, 4 καὶ 6 καί, ἐπομένως, αἱ ὑποδιαίρέσεις τοῦ ἔτους δὲν εἶναι δυνατόν νὰ περιέχωσιν ἀκέραιον ἀριθμὸν μηνῶν· ἡ παραβολὴ δὲ τῶν ἡμερομηνιῶν καὶ τῶν στατιστικῶν πρὸς τὰς τοῦ παρελθόντος εἶναι πολὺ πολυπλοκός. Ἐν γένει ἡ εἰσαγωγὴ τῶν 13 μηνῶν παρουσιάζει μεταβολὴν πολὺ αἰσθητὴν εἰς τὰς ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν συνηθείας τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὸ σύστημα τῶν 13 μηνῶν παρουσιάζει καθόλου μεγάλα πλεονεκτήματα ἀπὸ

στατιστικῆς καὶ ἐμπορικῆς ἀπόψεως, ἐὰν ὡς μετρικὴ μονὰς ἐλαμβάνετο ὁ μῆν ἀντὶ τῆς τριμηνίας, ἐν τῇ οἰκονομικῇ ζωῇ ἐν ἐναντία ὁμως περιπτώσει προτιμητέον εἶναι τὸ σύστημα τῶν 12 μηνῶν, τὸ ὁποῖον, ἀφ' ἐτέρου, καὶ προτιμᾶται ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τῶν διαφόρων Κυβερνήσεων καὶ τῶν Ἐμπορικῶν καὶ Βιομηχανικῶν Ὄργανισμῶν, ὡς συμφωνότερον πρὸς τὰς ὑφισταμένας παραδόσεις. Ὑπάρχουν ὁμως καὶ Ἐμπορικοὶ ὀργανισμοί, ἰδίως ἐν Ἀμερικῇ καὶ Ἀγγλίᾳ, οἱ ὁποῖοι προτιμῶσι τὸ σύστημα τῶν 13 μηνῶν, κυρίως μεταξὺ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τὸ χρησιμοποιοῦν ἤδη ὡς βοηθητικὸν διὰ τὰς ἰδιαιτέρας αὐτῶν, τὰς ἐσωτερικὰς, ἀνάγκας τῆς λογιστικῆς, τῶν πληρωμῶν προσωπικοῦ κτλ., ἀντὶ τοῦ γενικοῦ ἡμερολογίου, ὡς οἱ Βρετανικοὶ σιδηρόδρομοι καὶ πολυάριθμοι Ἀμερικανικοὶ οἰκοί. Τοῦτο δὲ δεικνύει, πρὸς τούτοις, ὅτι τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἐν ἰσχύϊ ἡμερολογίου εἶναι τόσον αἰσθητὰ εἰς τὴν πράξιν, ὥστε ὁ οἰκονομικὸς κόσμος ἠναγκάσθη νὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ δι' ἄλλου, πρακτικωτέρου εἰς τὰς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ ἐργασίας καὶ ὑποθέσεις.

Ἡ Ἐπιτροπὴ, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν αὐτῆς, ἐνόμισεν, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐκφράσῃ γνώμην ὑπὲρ ἐνὸς τῶν τριῶν ἄνω συστημάτων. Διότι τὸ ζήτημα τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου δὲν δύναται νὰ ἐξετασθῇ ἀπὸ μόνης τῆς ἀπόψεως τῶν θεωρητικῶν πλεονεκτημάτων, ἀλλ' ἐν σχέσει πρὸς τὰς πιθανότητας τῆς πραγματοποιήσεως, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς δημοσίας γνώμης καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς παρασκευῆς αὐτῆς. Οὐδεμία τοιαύτη μεταρρύθμισις εἶναι δυνατὴ, ἄνευ τῆς συναινέσεως τῆς μεγάλης πλειοψηφίας, τουλάχιστον, τῶν διαφόρων ἰθυόντων κύκλων, θρησκευτικῶν, διοικητικῶν, οἰκονομικῶν, ἐπιστημονικῶν κλπ. Ἀλλ' ἡ Ἐπιτροπὴ φρονεῖ, ὅτι δὲν ἐξεδηλώθη σαφῶς μέχρι τοῦδε ἡ τοιαύτη τελικὴ γνώμη. Ἐκ τῶν ἐρευνῶν αὐτῆς παρετήρησεν, ὅτι, ἂν καὶ εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἐνδιαφερομένων κέντρων, εἰς τὰς πλείστας τῶν πολιτισμένων χωρῶν, ἐξεδηλώθησαν εὐνοϊκαὶ ὑπὲρ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης τῶν ἄνω τριῶν μεταρρυθμίσεων γνώμαι, καὶ γίνονται πολλαὶ συστηματικαὶ ἐνέργειαι ὑπὲρ τῆς διαδόσεως καὶ ἐπικρατήσεως αὐτῶν, δύναται ὁμως νὰ λεχθῇ, ὅτι ἡ διεθνὴς κοινὴ γνώμη δὲν εἶναι ἀκόμη παρεσκευασμένη νὰ δεχθῇ ὠρισμένην τινὰ μεταρρύθμισιν. Ὑφίσταται λοιπὸν ἀνάγκη ὀργανώσεως πρὸς σχηματισμὸν, εἰς τὰς διαφόρους χώρας, μέσης τινὸς δημοσίας γνώμης· εἰς τὰς ἀρμοδίας δὲ ἀρχὰς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἀπόκειται νὰ ἐξετάσῃ καὶ κανονίσῃ τὸν τρόπον, καθ' ὃν αὕτη θὰ παρακολουθήσῃ τὸ ἔργον τοῦτο. Ἐὰν δέ, μετὰ τινὰ χρόνον, δὲν εἶναι δυνατὴ ἢ εἰσαγωγὴ ἐνὸς τῶν δύο τελευταίων πληρεστέρων συστημάτων, ἢ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ προτείνῃ τότε τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἀνωτέρω περιορισμένης μεταρρυθμίσεως (4^{ον}), τοῦ κανονισμοῦ δηλαδὴ μόνης τῆς ὁμαλότητος τῆς διαρκείας τῶν μηνῶν. Ἡ μόρφωσις ὁμως αὕτη τῆς κοινῆς γνώμης πρέπει νὰ γείνη ἐν συναφείᾳ μετὰ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἣτις, κατὰ τὴν κατάλληλον στιγμήν, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξε-

τάση τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ληφθῶσι, ὅπως καταλήξῃ τὸ ζήτημα εἰς διεθνή συνενόησιν. Ὁθεν ἡ Ἐπιτροπή, ὡς τεχνικὸν κυρίως ὄργανον, ἐκπληρώσασα τὴν εἰς αὐτὴν ἀνατεθεῖσαν ἐντολήν, θεωρεῖ, ὅτι τὸ ἔργον αὐτῆς ἔληξε, καὶ ὅτι εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν ἀπόκειται πλέον νὰ κρίνῃ καὶ ἀποφασίσῃ περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν θὰ συνεχίσῃ καὶ θὰ διευκολύνῃ αὕτη τὸ ἔργον τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου (*Rapport relatif a la réforme du Calendrier etc. p. 20-24, Genève 1926*).

Ἡ Συμβουλευτικὴ καὶ Τεχνικὴ Ἐπιτροπή (Commission Consultative et Technique) τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, λαβοῦσα γνώσιν τῆς ἐκθέσεως τῆς εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς ἡμῶν ἐπὶ τῆς μελέτης τοῦ ἡμερολογίου, θεωρεῖ, ὅτι ἐκ τῶν ἐρευνῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης προκύπτει:

1^{ον}) Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γενικὴν μεταρρυθμίσιν τοῦ ἡμερολογίου, ὅτι μεθοδικὴ ἐργασία ἐρεύνης τοῦ ζητήματος ὑπὸ τῆς δημοσίας γνώμης εἰς τοὺς διαφόρους τόπους, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γενομένου ἤδη ἔργου συλλογῆς ἐγγράφων καὶ ἀπλοποιήσεως, εἶναι ἀπαραίτητος, ὅπως ἐπιτρέψῃ τὴν ἐπίτευξιν πάσης μεταρρυθμίσεως, καὶ ὅτι ἡ ἐργασία αὕτη θὰ διηκολύνετο διὰ τῆς ιδρύσεως ἐθνικῶν Ὁργανισμῶν μελέτης, περιλαμβανόντων ἀντιπροσώπους τῶν κυριωτέρων ἐνδιαφερομένων συμφερόντων.

2^{ον}) Ὡς πρὸς τὴν μονιμοποίησιν τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα, ὅτι οὐδεμία τῶν Ὑψηλῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἀρχῶν, ἐξ ὧν ἐξαρτᾶται ὁ κανονισμὸς τοῦ ζητήματος τούτου, διετύπωσεν ἀντιρρήσεις κατ' ἀρχὴν ἐναντίον τῆς μονιμοποιήσεως, καὶ ὅτι αἱ πλεῖσται ἐξεφράσθησαν εὐμενῶς ὑπὲρ αὐτῆς· ὅτι οὐδεμία σχετικὴ ἀντίρρησης διετυπώθη εἰς τὰ πολιτικὰ κέντρα καὶ ὅτι, τοῦναντίον, ἡ εἰς τὰ οἰκονομικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ κέντρα ὄλων τῶν χωρῶν γενομένη ἔρευνα ἀπεκάλυψε ζωηρὰν κίνησιν ὑπὲρ τοιαύτης μεταρρυθμίσεως.

Ἀποφασίζει: νὰ ἐπισπάσῃ τὴν προσοχὴν τῆς Συνελεύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἐπὶ τῶν σημείων τούτων, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος ζητήματος τῆς ἐκφράσεως εἰδικῶς τῆς εὐχῆς, ὅπως αἱ ὑψηλαὶ ἀρμόδιαι Ἀρχαὶ λάθωσι, τὸ ταχύτερον, ὀριστικὴν ἀπόφασιν διὰ τὸν κανονισμὸν τοῦ ζητήματος τῆς μονιμοποιήσεως τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα.

Ἡ Ἐπιτροπή ἀπευθύνει εἰς τὴν εἰδικὴν Ἐπιτροπὴν τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου τὰς θερμὰς εὐχαριστίας αὐτῆς διὰ τὸ μέγα ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐξετέλεσε καὶ ἐπιφορτίζει τὸν Πρόεδρον αὐτῆς νὰ λάβῃ πᾶν μέτρον χρήσιμον εἰς τὴν καλλιτέραν ἀνάπτυξιν τοῦ ἔργου τούτου (*Résolutions adoptées à la 9ème Session, p. 9*).

Ἀπόφασις τῆς Συνελεύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 26 Σεπτεμβρίου 1926:

«Ἡ Συνέλευσις ἐπιδοκιμάζει πλήρως τὸ συμπέρασμα τοῦ ἔργου τῆς Εἰδικῆς

» Ἐπιτροπῆς τῆς μελέτης τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου καὶ ἀποδέχεται τὰς
» προτάσεις τῆς Συμβουλευτικῆς καὶ Τεχνικῆς Ἐπιτροπῆς».

ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ.—Τὸ Πασχάλιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὑπὸ Δ. Αἰγινήτου.

Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν αὐτῆς ἡμερολόγιον τῆς νέας ἡμερομηνίας, καθ' ἣν ἡ ἑαρινῇ ἰσημερία πίπτει, ὡς ὠρίσθη αὕτη ὑπὸ τῶν ἀστρονόμων τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (325 μ. Χ.), ἦτοι τὴν 21 Μαρτίου, ἐκανονίσθησαν μὲν αἱ ἀκίνητοι ἑορταὶ ἡμῶν, συμφώνως πρὸς τὴν ἡμερομηνίαν ταύτην, ὑπολείπεται ὁμοίως, πρὸς πλήρη τκτοποίησιν τοῦ Ὁρθοδόξου ἑορτολογίου, ὁ ὁμοίος κανονισμὸς καὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτωμένων λοιπῶν κινήτων ἑορτῶν αὗται ἑορτάζονται εἰσέτι ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας κατὰ τὸ παλαιὸν Πασχάλιον, τὸν καλούμενον Ἀλεξανδρινὸν κανόνα.

Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐτέθη καὶ ἐλύθη ὑπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατὰ Μάϊον τοῦ 1923, συνελθόντος ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Πανορθοδόξου Συνεδρίου. Κατὰ τὸ ψήφισμα αὐτοῦ: αἱ κινήται ἑορταὶ θὰ καθορίζονται ἐκ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, τὸ ὅποῖον θὰ ἑορτάζεται ἐφεξῆς, συμφώνως πρὸς τὰς ἰσχυροῦσας κανονικὰς διατάξεις, ἐπὶ τῇ βάσει ἀκριβῶν ἀστρονομικῶν λογισμῶν, κατὰ τὸν χρόνον τοῦ μεσημβρινοῦ, ὅστις διέρχεται διὰ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Τάφου, ἦτοι τὴν Κυριακὴν, ἣτις ἔπεται τῇ πρώτῃ πανσελήνῃ μετὰ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν¹.

Ἡ ἀπόφασις αὕτη τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου ὄχι μόνον εἶναι σύμφωνος πρὸς τοὺς σχετικοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐπιβάλλεται καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς σχετικῆς ἀποφάσεως τῆς ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Πράγματι, ὁ κατὰ τὴν σχετικὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν ὑπὸ τῶν Ἀποστολικῶν Διαταγῶν (Βιβλ. Ε', Κεφ. ΙΖ') ἀκριβῶς καθοριζόμενος κανὼν τοῦ Πάσχα εἶναι ὁ ἐξῆς: «Ἵμᾶς δὲ φυλάσσεσθε ἀκριβῶς τὴν ἰσημέριον τροπὴν τῆς ἑαρινῆς ὥρας, ἣτις γίνεται δευτέρα καὶ εἰκάδι τοῦ δωδεκάτου μηνός, ὅς ἐστι Δύστρος, ἐπιτηροῦντες ἕως εἰκάδος πρώτης Σελήνης, ὅπως μὴ ἐν ἐτέρᾳ ἑβδομάδι ἐμπέσοι ἡ τεσσαρεσκαίδεκάτη τῆς Σελήνης, καὶ πλάνης γενομένης, ἀγνοίᾳ δις τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐπιτελέσωμεν τὸ Πάσχα, ἢ ἐν ἄλλῃ ἡμέρᾳ ἑορτάσωμεν τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀναστάσιμον ἡμέραν, ἀλλ' ἐν Κυριακῇ μόνῃ». Ὅθεν, κατὰ ταῦτα, ὡς βάσις τοῦ κανονικοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα πρέπει νὰ ληφθῇ ἀκριβῶς ἡ ἑαρινῇ ἰσημερία καὶ ἡ ἀμέσως μετ' αὐτὴν δεκάτη τετάρτη ἡμέρα τῆς Σελήνης.

¹ Πρακτικὰ καὶ ἀποφάσεις τοῦ Πανορθοδόξου Συνεδρίου, σ. 212-3,